

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Nuolatinių studijų
Specialiosios pedagogikos (specializacija *specialiojo ugdymo koordinavimas*)
magistrantūros studijų programos II kurso studentė

Sandra Ivanauskaitė

**KŪNO KULTŪROS MOKYTOJŲ PASIRENGIMAS DIRBTI SU SPECIALIŲJŲ
UGDYMO SI POREIKIŲ MOKINIAIS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
Prof. habil. dr. Vytautas Gudonis*

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
1 skyrius. KŪNO KULTŪROS UGDYMO REIKŠMĖ MOKINIAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ	8
1. 1. Kūno kultūros samprata, ugdymo reikšmė	8
1. 2. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų samprata ir šių vaikų ugdymo ypatumai.....	12
1. 3. Mokytojų ir mokinių bendravimo ypatumai.....	15
2 skyrius. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJŲ PASIRENGIMO DIRBTI SU SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIAIS MOKINIAIS TYRIMO ANALIZĖ	19
2. 1. Tyrimo metodika	19
2. 2. Respondentai	20
2. 3. Kūno kultūros mokytojų patiriamų sunkumų, dirbant su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, analizė	22
2. 4. Kūno kultūros mokytojų turimų darbo su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais žinių ir įgūdžių analizė.....	27
2. 5. Mokinių, turinčių specialiuųjų ugdymosi poreikių, požiūrio į kūno kultūros pamokas analizė.....	39
2. 6. Mokinių, turinčių specialiuųjų ugdymosi poreikių, ir kūno kultūros mokytojų santykių analizė.....	41
Išvados	46
Literatūra	48
Summary	53
Priedai	54

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų, kūno kultūros sampratos, ugdymo ypatumų bei kūno kultūros mokytojų pasirengimas darbui su mokiniais turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių analizė.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti kūno kultūros mokytojų nuomonę apie jų pasirengimą darbui su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių. Tyrime dalyvavo 132 bendrojo lavinimo mokyklų, 5 - 12 klasių moksleiviai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių; 2) 103 - bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojai. Atlikta statistinė (aprašomoji dažnių, vidurkių, t - testo kriterijaus) duomenų bei turinio analizė.

Empirinėje dalyje nagrinėjami kūno kultūros mokytojų patiriami sunkumai, žinios ir įgūdžiai dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, bei specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių požiūris į kūno kultūros pamokas.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad kūno kultūros mokytojams daugiausia sunkumų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius kyla dėl mokinių motyvacijos stokos, individualaus dėmesio reikalavimo, ribotų šių vaikų fizinių galimybių, metodinės literatūros ir reikiamo inventoriaus trūkumo, kitų klasės mokinių požiūris į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, bei mokymo turinio individualizavimo. Kūno kultūros mokytojai mano, kad jie turi pakankamai žinių apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą, tačiau stokoja informacijos apie ugdymo turinio individualizavimą. Savo bendravimo ir bendradarbiavimo su ugdytiniais įgūdžius jie vertina aukštai. Daugelį darbe kylančių sunkumų kūno kultūros mokytojai stengiasi išspręsti taikydami individualius ugdymo metodus.
2. Dauguma tyrime dalyvavusių specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių turi teigiamą požiūrį į kūno kultūros pamokas: šios pamokos jiems patinka, jie jose noriai dalyvauja. Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, kūno kultūros mokytojų bendravimą vertina teigiamai. Mokytoją jie apibūdina kaip atsidadusį savo darbui specialistą, kuris dažniausiai visais įmanomais būdais palaiko vaikus ir jiems padeda kūno kultūros pamokose.
3. Pasitvirtino hipotezė, kad kūno kultūros mokytojų pasirengimas dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais nėra pakankamas, dėl mokymo turinio individualizavimo, žinių trūkumo.
4. Nepasitvirtino hipotezė, kad specialiųjų poreikių mokinių požiūris į kūno kultūros pamokas yra daugiau neigiamas dėl ribotų savo galimybių ir patiriamų patyčių.

Esminiai žodžiai: kūno kultūra, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai, ugdymas.

Ivadas

Mokslinis problemos aktualumas.

Kūno kultūros, kaip disciplinos, reikšmę rodo jos svarba bendrojo lavinimo mokyklose. Tai viena iš nedaugelio disciplinų, kuri įtraukta į mokymo programas nuo pirmos iki dvyliktos klasės. Remiantis pažangiomis užsienio valstybėmis (Trost, 2004), kūno kultūros pamokos bendrojo lavinimo mokyklose turi būti orientuojamos į moksleivių fizinio aktyvumo poreikio suformavimą visam gyvenimui. Ugdymo filosofai, samprotaudami apie žmogui svarbius gebėjimus, iškelia fizinį aktyvumą kaip sąlygą asmens sveikatai (Kirk, 2002). Tyrimai atskleidžia ne tik judėjimo stokos įtaką vaikų fizinei, emocinei ir pažintinei veiklai, bet apskritai vaiko asmenybės plėtrai (Adaškevičienė, 2004). Šiuolaikinis gyvenimas pilnas psichoemocinės įtampos, o jaunimo protinė mokymosi apkrova, sunkumai neretai sukelia stresus ir depresijas, kenkia sveikatai (Juškeliene, 2003).

Vis dėlto tyrimai rodo, kad mažėja vaikų fizinis aktyvumas, prastėja sveikata ir fizinis pajėgumas, nes minėta fizinio ugdymo paskirtis dėl įvairių priežasčių yra tik iš dalies įgyvendinama (Batutis ir Kardelis, 2002; Blauzdys ir Bagdonienė, 2007). Taigi kūno kultūros ugdymas mokykloje glaudžiai siejasi su kitomis bendrojo ugdymo sritimis. Kūno kultūra padeda siekti fizinės, psichinės ir dvasinės darnos, atveria galimybę pažinti save, patirti judėjimo keliamą džiaugsmą, kuria prielaidas saviraiškai. Tuo siekiama pagarbos moksleiviui kaip asmenybei, jo požiūriui į pasaulį, įsitikinimams. Be to, pozityviai vertinamas kiekvieno vaiko individualumas, skirtinga psichofizinė jo prigimtis, nevienoda gyvenimiška patirtis; galimybė laisvai rinktis veiklos rūšį, jos trukmę ir intensyvumą, žaidimo partnerius. Kūno kultūros pamokose ir pratybose, sporto ir sveikatingumo renginiuose nuolat siekiama sudaryti sąlygas, kurios įgalintų džiaugtis ne tik mokymosi rezultatu, bet ir procesu, leidžiančiu ugdytiniams patirti saviraiškos ir kūrybos džiaugsmą, plėtotų jų savarankiškumą ir atsakomybę¹.

Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse ugdomi ir specializuotose, ir bendrojo tipo ugdymo įstaigose. Pagal ugdymo aplinkas, kaip teigia Galkienė (2003), šiek tiek kinta ir edukacinės sąveikos tarp ugdytojo ir ugdytinio sąlygos, bet principai yra tokie patys: atsižvelgimas į mokinio galias, gebėjimus, ypatingumus. Juos reikia pažinti ir kuo veiksmingiau kompensuoti, pasitelkiant stipriąsias ugdytinio savybes. Todėl vis aktualesnės tampa kūno kultūros formos, kurios spartina organizmo fizinių ir funkcinų galių atstatymą, užtikrina optimalų protinį bei fizinį darbingumą. Malinauskas ir Malinauskienė (2007) pabrėžia, kad fizinė veikla veikia sportuojančio jaunuolio psichikos sveikatą ir vidinę darną. Fizinis

---

¹ Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Kūno kultūra (2003). <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Programos2003.pdf> (žiūrėta 2013- 01-07).

moksleivių ugdymas, judamosios veiklos koregavimas vykdomas įvairiomis formomis (kultūros pamokos, rytinė mankšta, kūno kultūra laisvalaikiu, savarankiškas mankštinimasis, papildoma veikla sporto būreliuose). Visų fizinio ugdymo formų tikslas – lavinti fizines ypatybes, supažindinti su naujais judesiais ir jų mokytį, skatinti protinę veiklą, šalinti turimus judėjimo ir judesių koordinacijos trūkumus, rengti moksleivių integracijai į šiuolaikinę visuomenę (Bobrova, Mackevičius, Norkus, 2004).

Kūno kultūros mokytojų darbo specifika yra unikali ir kardinaliai skiriasi nuo kitų ugdymo proceso dalyvių veiklos (Fejgin ir kt. 1995).

Taigi tinkamas pedagogų pasirengimas darbui su specialiuųjų ugdymosi poreikių vaikais laikomas svarbiausiu atvirųjų mokyklų veiklos sėkmės garantu. Visi mokytojai turi turėti pozityvų požiūrį į vaikų raidos sutrikimus, suprasti, ko galima pasiekti ugdant neįgalius vaikus bendrojo ugdymo mokyklose, teikiant papildomą pagalbą. Tam reikalingi gebėjimai iš esmės tokie patys, kokių reikia geram mokytojui apskritai, tačiau svarbu mokėti įvertinti specialiuosius poreikius, tinkamai pritaikyti ugdymo turinį prie moksleivių poreikių, mokymo būdus, metodus, tempą naudoti moksleivių gebėjimams atskleisti, gebėti bendradarbiauti su specialistais ir su tėvais². Tačiau pasaulyje yra nemažai šalių, kuriose kūno kultūros mokytojai vertinami prasčiau nei kitų specialybių mokytojai, o pati kūno kultūra nesulaukia reikiamo mokyklos administracijos, kitų dalykų mokytojų, moksleivių, jų tėvų dėmesio (Hardman, 2008).

Tiriamą problemą apibūdina klausimai: Ar bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai pasirengę ugdyti mokinius, turinčius specialiuųjų ugdymosi poreikių? Su kokiais sunkumais susiduria kūno kultūros mokytojai, dirbdami su mokiniais, turinčiais specialiuųjų ugdymosi poreikių? Kaip jie vertina savo žinias ir gebėjimus, dirbant su mokiniais, turinčiais specialiuųjų ugdymosi poreikių? Koks mokinių, turinčių specialiuųjų ugdymosi poreikių, požiūris į kūno kultūros mokytoją? Kaip mokiniai vertina kūno kultūros dalyką?

Tyrimo objektas – kūno kultūros mokytojų pasirengimas dirbti su specialiuųjų ugdymosi poreikių mokiniais.

Tyrimo hipotezės:

1. Kūno kultūros mokytojų pasirengimas dirbti su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais nėra pakankamas dėl mokymo turinio individualizavimo žinių trūkumo.
2. Specialiuųjų ugdymosi poreikių mokinių požiūris į kūno kultūros pamokas yra daugiau neigiamas dėl ribotų savo galimybių ir patiriamų patyčių.

Tyrimo tikslas – atskleisti kūno kultūros mokytojų nuomonę apie jų pasirengimą darbui su mokiniais, turinčiais specialiuosius ugdymosi poreikius.

---

² LR Švietimo ir mokslo ministerijos pažyma „Dėl sutrukusio intelekto moksleivių ugdymo visišką integracijos forma“, 2002 12 21 Nr. 24-01-02-150, Vilnius. www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp_24-01-02-150.doc (žiūrėta 2013 01 07).

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros duomenimis, išanalizuoti kūno kultūros, specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių sampratas, ugdymo ypatumus; apžvelgti mokslinę literatūrą apie kūno kultūros mokytojų pasirengimą darbui su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.
2. Atskleisti kūno kultūros mokytojų nuomonę, apie jų patiriamas problemas, ugdant mokinius, turinčius specialiuosius ugdymosi poreikius.
3. Nustatyti kūno kultūros mokytojų nuomonę, apie jų žinias ir įgūdžius, dirbant su mokiniais, turinčiais specialiuosius ugdymosi poreikius.
4. Ištirti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, požiūrį į kūno kultūrą.
5. Nustatyti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir kūno kultūros mokytojų tarpusavio santykius.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 235 respondentai iš jų: 1) 132 bendrojo lavinimo mokyklų, 5 - 12 klasių moksleiviai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių; 2) 103 - bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojai. Tyrimas atliktas Šiaulių, Vilniaus miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Apklausa vyko 2013 sausio – 2013 vasario mėnesį.

Tyrimo metodai.

- Mokslinės literatūros analizė;
- Anketinė apklausa;
- Statistinių duomenų analizė, turinio (content) analizė.

Pagrindinės sąvokos

Kūno kultūra – (angl. physical education) svarbi asmens ir visuomenės bendrosios kultūros dalis, glaudžiai susijusi su kitomis kultūros dalimis, ypač su sveikatos stiprinimu ir sportu. Ji padeda siekti asmens fizinės, psichinės bei dvasinės darnos, kurti ir tobulinti įvairias vertybes – humanistines bei materialines. Mokyklose dėstomas dalykas – judesių ir veiksmų, lavinančių psichofizinę asmenybę, mokymas, įgūdžių skiepijimas. Jos paskirtis – stiprinti moksleivių sveikatą, ugdyti jų fizines ypatybes, išmokyti pagrindinių judesių ir veiksmų, pripratinti mankštintis, atsižvelgiant į fizinę prigimtį bei laisvo pasirinkimo teisę (Sporto terminų žodynas, 2002).

Ugdymas – tai intelektinių - emocinių ir dvasinių išgyvenimų bei įvykių kaitos procesas, ilgalaikis asmenybės kūrimo ir savikūros vyksmas (Jovaiša, 2001).

Specialiųjų poreikių mokinys – mokinys, kurio galimybės mokytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2003).

Specialieji ugdymosi poreikiai (SUP) – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011).

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, naudotos literatūros sąrašas (65 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 2 lentelės, 14 paveikslų. Prieduose pateikiami anketų pavyzdžiai, internetinės apklausos adresatų sąrašas, tyrimo duomenų lentelės. Darbo apimtis be priedų - 53 psl.

1 skyrius. KŪNO KULTŪROS UGDYMO REIKŠMĖ MOKINIAMS, TURINTIEMS

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ

1. 1. Kūno kultūros samprata, ugdymo reikšmė

Kūno kultūrą galima apibrėžti taip, kaip ji dažniausiai suprantama Vakarų civilizacijoje. Tai žmonių sensomotorinių gebėjimų lavinimo procesas ir per tą procesą pasiekiamas individualus ir grupinis lygis (Kardelis, Kavaliauskas, Balzeris, 2001). Labai svarbu suvokti, kad kūno kultūra negali būti aiškinama kaip kūno judesių technika, kaip didelių laimėjimų rezultatas. Tai įprasminama veikla, suteikianti turinį visuminei žmogaus egzistencijai (Hogenova, 2002). Kūno kultūra ir sportas turi potencialiai prisidėti prie esminio vaikų vystymosi judėjimo įgūdžių ir fizinės kompetencijos, kurie yra reikalingi tolesniam gyvenimui ir sportiniam fiziniam aktyvumui (Bailey, 2006).

Kūno kultūros ugdymas pagrindinėje mokykloje tampa tikslingu, reikšmingu mokiniui procesu, glaudžiai siejama su bendrąja kultūra. Kūno kultūra apima emocinę ir psichinę, judėjimo ir pažinimo sritis, ugdo ne tik judesių kultūrą ir bendrąsias žmogaus vertybes, bet ir pilietinę socialinę, verslumo, skaitmeninio raštingumo kompetencijas, gyvenimo įgūdžius. Ugdant bendruosius ir specialiuosius judėjimo, sveikatos stiprinimo ir tauso jimo gebėjimus, daugėja galimybių reikštis asmens fiziniam ir kūrybiniam aktyvumui bei individualumui. Paauglystės laikotarpiu itin svarbu lavinti adaptacinius ir socialinius mokinių gebėjimus, derinti psichosomatinę brandą ir interesus, ugdyti fizinės saviraiškos ir judėjimo poreikius³. Kūno kultūros pamoka grindžiama bendraisiais ir metodiniais fizinio ugdymo principais: pamokos poveikis turi būti visapusiškas, pamoka turi stiprinti sveikatą, ugdyti fizines ir dvasines ypatybes, asmenybę; mokymas, ugdymas turi vykti per visą pamoką; pamokose reikia vengti metodinių standartų, pamokų turinio ir metodikos įvairovės būtinumą sąlygoja nuosekliai sunkėjantys uždaviniai, mokinių organizavimo poslinkiai, išorinių sąlygų kaita; būtina visus dalyvaujančius pamokoje ir stebinčius mokinius, atsižvelgiant į jų individualias savybes, įtraukti į organizuotą veiklą (Viliūnienė, Volbekienė, 2004).

Darbo formos priklauso nuo pamokos uždavinių ir turinio, mokinio amžiaus, fizinio parengtumo, pamokos vietos ir inventoriaus. Kūno kultūros pamokose užduotims atlikti taikomi frontalusis, grupinis ir individualusis metodai. Fizinio pratimo atlikimo organizavimo metodai

---

³ *Pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Kūno kultūra.* (2008). http://www.smm.lt/ugdymas/docs/programos/10_Kuno_kultura.pdf (žiūrėta 2012 03 15).

nustato mokinių, tiesiogiai vykdančių užduotis, darbo tvarką. Dažniausiai vienas metodas yra išskaidomas į galimus variantus arba jie yra sujungiami ir nustatomi užduočių vykdymo būdai⁴.

Ugdant mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, kūno kultūros pamokoje, kūno kultūros pamokų veiksmingumas labai priklauso nuo tinkamo mokinių veiklos organizavimo. Mokytojas, atsižvelgdamas į pamokos uždavinius, turinį ir vietą, turi taip organizuoti mokinių veiklą, kad pamokos laikas būtų panaudotas kuo racionaliau. Mokinių veiklos organizavimo būdai kūno kultūros pamokose apima mokinių valdymo metodus, darbo formas (mokinių paskirstymo fiziniams pratimams atlikti būdus) ir darbo tvarkos metodus (fizinių pratimų atlikimo eiga). Siekdamas ugdymo kokybės, mokytojas pratimus rodo pats, naudoja vaizdinę medžiagą arba pagal galimybę taiko informacinių technologijų priemones⁵.

Mokymosi veikla turėtų būti organizuojama taip, kad mokiniai bendrautų ir bendradarbiautų, geriau suvoktų užduotį aiškindamiesi individualiai su mokytoju, kuo dažniau patirtų sėkmę ir teigiamų emocijų. Užduotys diferencijuojamos ir individualizuojamos atsižvelgiant į individualias mokinio galias, suvokimo galimybes, fizinio parengtumo lygį, t. y., vengiama per sunkių, atskiram mokiniui ar grupei neįveikiamų užduočių ir lygiai taip pat – per lengvų, nereikalingų užduočių. Rekomenduojama sudaryti mokiniams kuo daugiau galimybių patiems pasirinkti užduotis, atsižvelgiant į jų gebėjimus, suvokimo galimybes, fizinį parengtumą, fizinį pajėgumą, polinkius, siekiamus mokymosi uždavinius⁶.

Anot Blauzdžio, (2001) kūno kultūra yra svarbus moksleivio gyvenimo kokybinis kriterijus, o sportas – tik viena iš kūno kultūros funkcijų. Mokykla atveria galimybes per kūno kultūros pamokas ugdyti pažinimo gebėjimus, afektiną sferą. Neapsiribojama tik psichomotorine (ką mes fiziškai darome), o plėtojama ir kognityvinė (ką mes žinome: žinios, supratimas, sintezė, įvertinimas ir t. t.) bei afektinė (ką mes jaučiame: rūpinimasis, vertybių išraiška, jausmai ir t. t.) sritis. Mokytojo vaidmuo – partnerystė, orientacija į ugdytinį. Integruojami įvairūs formalūs ir neformalūs proceso ir rezultato vertinimo kriterijai, taikomas kriterinis ir įdeografinis fizinio ugdymo pasiekimų vertinimas. Moksleivis ruošiamas gyventi ir kurti atviroje demokratinėje visuomenėje, praktikuoti kūno kultūrą visą gyvenimą.

---

⁴ Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos. Specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui (2010).

<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/specialusis/BP%20pritaikymo%20rekomendacijos.pdf> (žiūrėta 2012-11-21).

⁵ Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos. Specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui (2010).

<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/specialusis/BP%20pritaikymo%20rekomendacijos.pdf> (žiūrėta 2012-12-13).

⁶ Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos. Specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui (2010).

<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/specialusis/BP%20pritaikymo%20rekomendacijos.pdf> (žiūrėta 2012-12-13).

Kūno kultūra yra ta sritis, kurioje į šią veiklą linkę mokiniai dažniausiai sėkmingai mokosi. Mokiniai įsitraukia į mokymosi turinio kūrybą, greičiau pasiekia veiklos rezultatą ir suvokia jo prasmę. Darbas pagal bendrąją kūno kultūros programą didina mokinių pasitikėjimą savimi, skatina fizinio aktyvumo poreikį, nusiteikimą ieškoti, bandyti ir rasti fizinio ugdymosi įvairovę. Tai skatina mokinius būti fiziškai aktyvius ne tik per kūno kultūros pamokas, laisvalaikiu, bet ir baigus mokyklą, visą gyvenimą. Kūno kultūros ugdymo procese taikomas diagnostinis (nustatyti esamą padėtį), formuojamasis (padėti mokytis), sumavimo (apžvelgti tai, kas išmokta) vertinimas. Itin svarbus yra formuojamasis vertinimas, norint išsaugoti mokymosi motyvaciją, teigiamą požiūrį į kūno kultūrą, pasiekti, kad kiekvienas mokinyš atskleistų kuo daugiau savo galių, skatinti patirti fizinio aktyvumo poveikį pačiam mokiniui, jo sveikatos stiprinimui ir fizinio pajėgumo didinimui⁷.

Vienas iš pagrindinių šiuolaikinės kūno kultūros uždavinių yra ugdyti mokinių fizinio aktyvumo kasdieniniame gyvenime motyvus bei įgūdžius. Efektyvus būdas šiam uždaviniui spręsti yra standartinių (įprastinių) pamokų kaita su netradiciškais pamokų uždaviniais ir jį atitinkančiu turiniu. Tokios pamokos didina mokinių susidomėjimą, jie patiria teigiamas emocijas (Vilūnienė, Volbekienė, 2001). Mokinių sveikos elgsenos, fizinio aktyvumo mokymas ir ugdymas, suteikiantis judėjimo džiaugsmą, stengiantis suformuoti fizinio aktyvumo motyvus, įskiepyti įgūdžius, įpročius, išugdyti fizines ypatybes, kompleksinius gebėjimus, skatina dvasinę ir fizinę darną. Kaip tik kūno kultūra teikia galimybę patirti išlavinto, stipraus ir sveiko organizmo, dailaus kūno bei graakščių judesių džiaugsmą, sudaro sąlygas asmeniui pažinti save, savo individualybę, ugdyti fizinę dvasinę išvermę, skatina gebėjimą prisitaikyti prie nuolat kintančių sąlygų bei reikalavimų (Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003).

Taigi fizinio ugdymo funkcija aprėpia fizinių pratimų, veiksmų technikos mokymą, ugdytinių proto galių ir fizinių ypatybių lavinimą bei auklėjimą, tai lyg įvadas į kūno kultūrą. Pagal vyraujančią funkciją, kūno kultūros pamokas galėtume vadinti fizinio ugdymo pamokomis arba įvadu į kūno kultūrą. Tinkamai ir tikslingai organizuoto fizinio ugdymo proceso metu (per kūno kultūros pamokas ir po pamokų) taip pat stiprinama ir ugdytinių sveikata – sveikatinimo funkcija. Ugdytiniai atgauna jėgas po intensyvios sportinės veiklos, sveikatos sutrikimų ir ligų. Apskritai kūno kultūros pamokų ir fizinio ugdymo taikomoji funkcija yra, pirmiausia, lavinti tas fizines ypatybes ir formuoti tuos judėjimo gebėjimus. Tuo tarpu išmoktus judėjimo gebėjimus

---

⁷ *Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos. Specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui* (2010). <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/specialusis/BP%20pritaikymo%20rekomendacijos.pdf> (žiūrėta 2012-11-21).

moksleiviai vienaip ar kitaip taiko buitinės, kūrybinės veiklos metu, per kūno kultūros pamokas (Blauzdys, 2001).

Kaip jau minėta, kūno kultūros tikslas – ugdyti mokinių sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatas bei gebėjimus ir sistemingo fizinio aktyvumo įpročius, tai tokiai dalykinei kompetencijai lavinti nepakanka klausytis mokytojo aiškinimo ar stebėti demonstravimą. Tokioje edukacinėje situacijoje pagrindinė kūno kultūros mokytojo pareiga – dirbant kartu su mokiniams padėti jiems suprasti dalyko esmę, išmokyti patiemis pasirinkti pratimą, sukurti ir pagrįsti jo atlikimo metodiką, analizuoti ir diskutuoti priimant sprendimą. Būtina pasitelkti integralias įvairių sričių žinias nagrinėjant ir sprendžiant, kokį fizinį aktyvumą rinktis laisvalaikiu. „Bendrosios programos pabrėžia mokytojo vaidmens kaitą, kad mokinys kompetenciją gali išsiugdyti tik pats sąmoningai aktyviai mokymasis, o mokytojo pareiga jį nukreipti ir jam padėti, ugdymo procesas grindžiamas bendradarbiavimu, mokymusi remiantis realia gyvenimo praktika“ (Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009).

Miškinis, (2000) analizuodamas kūno kultūros ir sporto specialistų rengimo tobulinimą, pabrėžia, kad šių dienų pedagogui nepakanka būti tik geram savo dalyko žinovui – jis privalo gauti gerą, humanistinę edukaciją, paremtą pedagoginį parengtumą. Tai grindžiama visapusiško rengimo principais, pedagogo asmenybės socialiniu – kultūriniu integralumu.

Remiantis atliktais tyrimais, kūno kultūros mokytojui dažnai sunku auklėjamąją veiklą per pamoką grįsti vertybėmis, neigiančiomis neapykantos apraiškas (Blauzdys, Bagdonienė, 2007; Rakauskienė, Kardelienė, 2009; Kardelienė, Kardelis, Karanauskienė, Šukys, 2009).

Anot Jankauskienės (2008), taip pat neišspręsta kūno kultūros pamokų kokybės bei mokytojų kompetencijos kontrolės užtikrinimo problema. Atskirų mokyklų kūno kultūros dalyko programos tvirtinamos mokyklų vadovų, tačiau jų vykdymo kontrolės nuo šalies Nepriklausomybės atkūrimo nevykdo jokia valstybės institucija: neišspręsta ne tik kūno kultūros pamokų turinio, bet ir pedagogų kvalifikacijos kontrolės problema. Dažna mokyklų administracija pagrindiniu mokytojo darbo vertinimo kriterijumi laiko sovietmečiu įsigaliojusią nuostatą, kad aukščiausias mokyklinės kūno kultūros rezultatas – sportiniai moksleivių laimėjimai. Dažnas kūno kultūros mokytojas nemato ryšio tarp kūno kultūros bendrosios programos ir darbo vertinimo kriterijų, todėl vadovaujasi nuostata, kad kūno kultūra turi būti orientuojama į varžybinį sportą. Fominienės (2007) teigimu, kūno kultūros pamokose mokytojai mokiniams daugiausia suteikia informacijos apie fizinių pratimų atlikimą, kalbėdami trumpai ir dažnai vartodami liepiamąją nuosaką. Be to, kūno kultūros mokytojų užrašytų pasakymų kokybinė ir kiekybinė analizė rodo, kad pamokų veiksmingumas dažnai suprantamas kaip mokinių valdymas, teikiant jiems paramą gąsdinančiais draudimais, koreguojant bei nurodant, ką ir kaip atlikti.

Apibendrinant galima teigti, jog skleisti pozityvią motyvaciją nėra taip paprasta, nes kūno kultūros vertybes sunku tiesiogiai materializuoti. Tai procesas, kurio rezultatai glaudžiai susiję su įvairiais socialiniais vyksmais ir matomi ne iš karto (Blauzdys, 1998). Kiekviena kūno kultūros pamoka turėtų ugdyti pažintinį mokinių interesą, mokyti juos savarankiškai ir reguliariai daryti fizinius pratimus (Kardelis, Kavaliauskas, Balzeris, 2001). Taip pat būtina pabrėžti, jog labai svarbu ugdyti teigiamą moksleivių požiūrį į kūno kultūros pamokas, kurį lemia kūno kultūros pamokų turinio kokybė, mokytojo profesionalumas ir autoritetas.

1. 2. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų samprata ir šių vaikų ugdymo ypatumai

Specialieji ugdymosi poreikiai apibrėžiami kaip – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011). Adomaitienė (2003) pažymi, jog specialiųjų poreikių vaikas – tai vaikas, kuris dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų gali ribotai dalyvauti ugdyme ir visuomenės gyvenime. Ugdymosi sunkumų gali kilti dėl sutrikusio intelekto, klausos, regos, fizinių, emocijų ir elgesio, specifinių pažinimo ar kitų vaiko raidos sutrikimų. Mokinio specialieji ugdymosi poreikiai vertinami pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu požiūriais bei skirstomi į 4 grupes: nedideli, vidutiniai, dideli ir labai dideli. Labai svarbu padėti neįgaliam pasirengti gyvenimui, taip pat padėti integruotis į visuomenę (Adomaitienė ir kt. 2003).

Samsonienės (2006) teigimu, specialiųjų poreikių vaikai turi savybę ar savybių kompleksą, nepakankamą ar labai gerą bendrųjų ar specialiųjų sugebėjimų išsivystimą. Specialieji poreikiai gali pasireikšti įvairiomis formomis: negalia ar talentigumu, ir visuomet sukelia konfliktą tarp vaiko ir galimybių ir standartinių ugdymo reikalavimų. Jiems reikia savito mokymo, atitinkančias savitas mąstymo savybes, sensorinius gebėjimus, fizines savybes, socialinį elgesį, bendravimo sugebėjimus, įvairius sutrikimus.

Visuomenės santykių būdas su specialiųjų poreikių žmonėmis priklauso nuo tam tikrų veiksnių: socialinių, ekonominių, politinių, religinių, filosofinių. Poveikį taip pat turi švietimas, medicina, mokslas. Specialiųjų poreikių žmogui svarbu ne tenkinti tuos poreikius, bet atsižvelgti į poreikius, prisitaikyti prie galimybių ir sudaryti sąlygas fiziškai, dvasiškai bręsti. Neįgalieji mūsų visuomenės nariai turi išskirtines fizines ir psichologines ypatybes ir specialiuosius poreikius, kurie esti neįgaliesiems siekiant lygių galimybių dalyvauti fizinio ugdymo, neįgaliųjų sporto, rekreacinės ir buitinės fizinės veiklos srityse. Specialiųjų poreikių įvairovę lemia

skirtingos negalių rūšys (fizinės, regėjimo, klausos, intelekto) ir funkcijos pažeidimo laipsnis (Ruškus, 2003).

Hallahan ir Kauffman (2003) pažymi, kad specialiojo ugdymo įstatymas reikalauja, kad moksleivis būtų mokomas mažiausiai varžančioje aplinkoje. Paprastai tai reiškia, kad vaikas turi būti kuo trumpiau atskirtas nuo negalių neturinčių jo klasės draugų ir bendruomenės. Jo gyvenimas turi būti kuo „normalesnis“, o bet kokia intervencija privalo atlikti vaiko individualius poreikius ir nevaržyti jo asmens laisvės daugiau negu tai būtina.

Psichologiniu aspektu iš pagrindinių veikiančių mokslo ir studijų teorijų būdų galima išskirti asmens saviraiškos teoriją, kurią apibrėžia Abraham Maslow. Jo nuomone, žmogaus poreikių hierarchijoje mažiausiai reikšmingi yra fiziologiniai poreikiai, o svarbiausi – estetiški ir kūrybiniai. Asmuo negali pereiti į aukštesnį poreikių motyvacijos lygį, kol minimaliai netenkinami žemesnio lygio poreikiai. Taip pat jis nurodo, kad asmenybė privalo jaustis soti, saugi, mylima ir prižiūrima, tam, kad ji pradėtų save gerbti, siektų koreguoti savo elgesį, didinti savo kompetenciją (cit. Adomaitienė ir kt. 2003).

Anot Sherrill (1998), hierarchine poreikių ir jų priklausomumo arba saviraiškos teorija remiasi taikomosios fizinės veiklos mokslas ir praktika, pabrėžianti, kad paslaugas neįgaliesiems reikia teikti laikantis hierarchinės tvarkos. Norint pasiekti neįgaliųjų žmonių savigarbos lygį, pirmiau turi būti patenkinti būtinieji poreikiai. Teikiant fizinės veiklos paslaugas ir siekiant jų efektyvumo asmens saviraiškos srityje, reikia, kad būtų patenkinti fiziologiniai poreikiai (mitybos, medicinos priežiūros, gyvenamojo būsto ir kitų aplinkos sąlygų), psichologinio ir fizinio saugumo (apsaugoti nuo baimės, gėdos dėl savo neįgalumo ar nesėkmės) bei meilės ir bendravimo ryšių (būti mylimi, suprasti ir pripažinti tokie, kokie yra, bet ne tokie, kokie gali ar negali būti) poreikiai. Jeigu asmuo yra pripažįstamas besąlygiškai, nepriklausomai nuo jo gebėjimų, tik tada jis tolydžiai įgyja vidinę motyvaciją padaryti viską, ką gali, nebijodamas, kad jis tai padarys, nesirūpindamas ar tai patiks ir tenkins mokytoją. Tik tokios sąlygos padeda atskleisti neįgalaus asmens galimybes toliau tobulėti ir išreikšti save.

Doyal ir Gough (1991) nuomone, pagrindinė žmogaus gerovės idėja yra jo poreikiai. Fizinio išgyvenimo ir asmeninės autonomijos poreikiai yra bendri visiems žmonėms, kurie sudaro prielaidą bet kokiai asmens veiklai kiekvienoje visuomenėje nepriklausomai nuo jų kultūros lygio. Šie esminiai žmogaus poreikiai turi būti tam tikru lygiu patenkinti norint, kad asmuo aktyviai kurtų savo gyvenimą ir siektų vertingų, jo nuomone, tikslų. Autorė Šlušnytė (2001) atliktu tyrimu apie specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ypatumus bendrojo lavinimo mokyklose, nustatė, kad trečių klasių mokinių labiausiai patinkamų pamokų sąrašė trečioji vieta po matematikos ir dailės yra skiriama kūno kultūrai, o penktų klasių mokinių labiausiai

patinkamų pamokų sąrašė – kūno kultūra. Galima teigti, jog kūno kultūrą ir vyresniųjų klasių, specialiųjų poreikių mokiniai vertina taip pat teigiamai.

Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai turi daugiau bendrumų nei skirtumų lyginant su įprastos raidos vaikais. Vadinasi, jiems yra svarbi kūno kultūros įtaka jų judėjimo gebėjimams lavinti, sveikatai stiprinti ir fiziniam pajėgumui didinti. Grinienė ir Bartašius (2001) akcentuoja, kad fiziniai pratimai ir grūdinimasis – tai svarbios įvairių sutrikimų gydymo bei profilaktikos priemonės. Jos stiprina mokinių sveikatą, apsaugines organizmo jėgas, padeda visai ar iš dalies atsikratyti patologinių sutrikimų, treniruoja ir didina fizinį ir protinį darbingumą. Tokiu būdu sportinė veikla skatina siekimo jausmo atsiradimą, leidžia gauti naudingos informacijos apie rezervines žmogaus galimybes, ir tai gali būti panaudota kitose gyvenimo srityse (Tamošauskas, 2000; Malinauskas, 2010). Bobrovos ir kt. (2004) teigimu, labai svarbu ugdyti teigiamą moksleivių požiūrį į kūno kultūros pamokas, kurį lemia fizinio ugdymo kokybė, mokytojo profesionalumas ir autoritetas, padėti ugdytiniams suvokti jų teikiamą įvairiapusę fiziologinę, psichologinę, protinę ir socialinę naudą. Mokymo procesą būtina individualizuoti atsižvelgiant į mokinių fizines ir protines galias. Individualios užduotys turi būti aiškios ir įvykdomos, skatinančios tobulėti, siekti geresnių rezultatų. Ypatinę dėmesį reikia skirti pasyviems, nerodantiems iniciatyvos mokiniams. Svarbu pamokose sudaryti teigiamą emocinį foną. Pamokų sėkmę lemia geras mokytojo ir mokinių tarpusavio supratimas, gebėjimas frontalų ir grupinį darbą derinti su individualiu.

Kūno kultūros ugdymo procesas apima ne tik siekimo jausmo atsiradimą, bet ir asmenybės atsiskleidimą visuomeniniame gyvenime. Medonis ir Blauzdys (2009) pabrėžia, jog kryptinga nuosekliai sudaryta fizinių ypatybių lavinimo sistema, kuri remiasi natūraliu jaunuolio fiziniu aktyvumu, jo fizinėmis išgalėmis ir poreikiais, gerina požiūrį į mankštinimąsi per kūno kultūros pamokas, skatina daugiau gauti žinių iš kūno kultūros mokytojų ir todėl didina pasitenkinimą kūno kultūros pamoka.

Barkauskaitės, Grincevičienės, Idrašienės, Pūkinskaitės (2001) teigimu, pedagogams, ugdantiems ypatingus vaikus, svarbu gerai pažinti jų individualius gebėjimus ir poreikius; keisti darbo būdus. Atsižvelgiant į mokinių pasiekimus; taikyti įvairius mokymo metodus, didelę reikšmę suteikiant praktinės veiklos metodui; skatinti aktyvumą; bendradarbiauti su tėvais. Humanizmo idėjomis grįsti santykiai turėtų lydėti vaiką nuo pirmųjų jo mokyklinio gyvenimo dienų. Pedagoginė sąveika, kurioje susitinka ugdytojai ir ribotų galimybių veikti turintys ugdytiniai, ypač aktualizuoja vertybines pedagogo orientacijas ir nuostatas.

Anot Ambrukaičio ir kt. (2003), Ambrukaičio (2004) atliktų tyrimų duomenimis, bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai dar nėra pasirengę mokyti specialiųjų poreikių vaikų: mokytojai negeba pritaikyti mokomosios medžiagos turinio, individualizuoti ir diferencijuoti

darbo pamokoje, nežino vertinimo kriterijų ir t.t. Specialiųjų poreikių turintis moksleivis vis dar laikomas „kitokiu“ bendrojo lavinimo mokykloje. Tarp pedagogų, normalios raidos moksleivių ir tarp jų tėvų vyrauja neigiamos nuostatos, specialiųjų poreikių vaiko baimės. Pedagogų kompetencijos stoka dar labiau atskiria specialiųjų poreikių moksleivius. Tai verčia mokinius jaustis „blogesniais“, jie praranda mokymosi motyvaciją, nepasitiki savo jėgomis, aukštesniųjų klasių specialiųjų poreikių moksleiviai atsisako pagalbos nenorėdami išsiskirti. Daugelis pedagogų vengia specialiųjų poreikių turinčių mokinių, nes padaugeja darbo, reikia papildomai ruošti pamokoms. Mokytojams sunku pritaikyti programas dėl specialiosios kompetencijos stokos ir programų pritaikymas dažnai tampa formalumu. Tokiu būdu pedagogams svarbu įsisąmoninti savo esamą požiūrį į specialiųjų poreikių vaiką, į integruotą ugdymą ir bandyti ieškoti būdų neigiamas nuostatas keisti teigiamomis tobulinant savo profesines kompetencijas, įgūdžius, atnaujinant žinias, pasitelkiant kitų ugdytojų – tėvų, specialistų, administracijos atstovų, socialinių partnerių pagalbą, tam tikslui formuojant komandą, kuri padės spręsti daug ir įvairių ugdymo procese iškilančių klausimų (Galkienė, 2003).

Apibedrinant galima teigti, jos specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai patiria ugdymo sunkumus dėl sutrikusio intelekto, klausos, regos, fizinių, emocijų ir elgesio, specifinių pažinimo ar kitų vaiko raidos sutrikimų. Daugumoje mokslinių šaltinių pažymima, jog specialiųjų poreikių žmogui svarbu ne tenkinti poreikius, bet atsižvelgti į tai, kaip prisitaikyti prie galimybių ir sudaryti sąlygas fiziškai, dvasiškai bręsti. Ypatinę dėmesį reikia skirti pasyviems, nerodantiems iniciatyvos mokiniams. Būtina pamokose sudaryti teigiamą emocinį foną. Taip pat vienas iš svarbesnių aspektų specialiųjų poreikių vaikų ugdyme yra pedagogo kompetencija pažinti vaiko individualius gebėjimus ir poreikius, gebėti keisti darbo būdus, atsižvelgiant į mokinių pasiekimus; taikyti įvairius mokymo metodus.

1. 3. Mokytojų ir mokinių bendravimo ypatumai

Bitino (2000) teigimu, humanistinės pedagogikos principais grindžiamą mokyklą apibūdina visų jos struktūrinių komponentų veiksmų vienovė ir komukacinė sąveika. Partnerystė, demokratinis stilius ir žmogiškųjų santykių normos yra svarbiausi pedagoginės veiklos ypatumai. Dirbant su neįgaliais vaikais pedagogui svarbu vadovautis humanistinės pedagogikos principais: siekti nuoširdaus bendravimo su ugdytiniu, jį nuolat teigiamai vertinti; padėti ugdytiniui suvokti save, savo problemas, saviraidos tikslus ir transformuoti juos į veiklos motyvus. Nors didelę laiko dalį vaikas praleidžia pamokose, tačiau tikrasis klasės gyvenimas vyksta iki, tarp ir po pamokų. Ideali klasė yra tokia, kurioje bendraudami išmoksta pareigos ir atsakomybės, gebėjimo pažinti save ir kitus, tolerancijos ir dorovingumo (Dapkienė, 2006).

Taigi, bendravimas arba žmonių komunikacija, apibrėžiami kaip keitimasis žodine ir nežodine informacija (Jovaiša, 2001). Bendravimas – tai procesas, į kurį įsitraukia daugiau nei vienas žmogus. Visi jie turi savų tikslų ir poreikių, kurie anaiptol ne visada sutampa ir dera tarpusavyje. Bendravimas gali būti suprantamas kaip tarpasmeninių santykių užmezgimo, jų palaikymo ir vystymo procesas. (Almonaitienė ir kt. 2010).

Bendravimas – tai dviejų arba daugiau žmonių tarpusavio sąveika, kurios metu perduodama informacija ir patenkinamas saugumo, saviraiškos, dominavimo ir kiti poreikiai (Antinienė, 2002). Anot Almonaitienės (2006), bendravimas – tai daugialypis reiškinys. Tai gali būti vadinama ir daugelį metų trunkanti draugystė, ir susirašinėjimas elektroniniu paštu, ir aktorius pasirodymas publikai. Todėl skiriamos įvairios bendravimo rūšys, sudėtinės dalys ir aspektai. Visų pirma, galima skirti bendravimą su savimi (jis dar vadinamas intrapersonaliniu) ir bendravimą su kitais (tarpusavio, tarpasmeninis, interpersonalinis).

Adamonienė (2001) teigia, kad pagrindinių ugdymo tikslų ir uždavinių realizavimo sąlyga yra ugdytinio ir pedagogo bendravimas ugdymo procese. Mokytojui dažnai skiriami bendravimo, organizavimo, kūrybiškumo, ekspresijos, sugebėjimai. Visų šių gebėjimų pagrindą sudaro pedagogo asmenybės komunikaciniai gebėjimai ir savybės. Lipnevičienės, Augienės (2002) atlikto tyrimo duomenimis paaiškėjo, jog pedagogo ir vaiko tarpusavio bendravimo sėkmė labiausiai priklauso nuo pedagogo asmeninių savybių: nuoširdumo, geranoriškumo, jautrumo, atsakingumo, supratingumo. Anot Tijūnėlienės, (2002) pedagogo bendravimas turi būti apgalvotas ir atsargus, kad ugdytiniai nebūtų žeminami.

Remiantis moksliniais tyrimais, mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių ar negalią, dažniau patiria patyčių. Tiesioginių ir/ar netiesioginių patyčių formų naudojimas priklauso nuo patyčių aukos negalios ar jos patiriamų sunkumų (Bauman, Del Rio, 2006). Pasak Povilaičio ir Jasiulionės (2007), patyčiomis galime vadinti labai įvairų elgesį. Patyčios – tai įvairus elgesys, kai vaikai žemina, skaudina vieni kitus. Patyčios – sąmoningas neišprovokuotas, nuolatinis vieno asmens ar grupės fizinis ar žodinis kito asmens užgauliojimas siekiant sukurti nuolatinį prievartos ar įžeidinėjimų modelius (Olweus 1991). Valeckienė (2007) teigia, kad lietuvių mokslininkai, besidomintys priekabiu vaikų ir paauglių elgesiu su bendraamžiais mokykloje, dažniausiai vartoja dvi sąvokas – tyčiojimasis (patyčios) ir priekabiavimas. Akivaizdu, kad šios sąvokos rodo šiek tiek skirtingą šio reiškinio prasmę, bet toks jų vartojimo nevienareikšmiškumas tik patvirtina paties įvardijamo reiškinio sudėtingumą. Pažymėtina, jog skirtingose šalyse šis reiškinys įvardijamas skirtingomis sąvokomis. Šiandien Skandinavijos šalyse patyčioms apibūdinti dažniausiai vartojamos „mobbing“ arba „mobbing“ sąvokos, nors, kaip teigia Targamadžė ir Valeckienė (2007), Olweus, vienas žymiausių patyčių problemos tyrinėtojų Švedijoje ir Norvegijoje, abejoja šių sąvokų tinkamumu.

Remiantis Olweus, (1991, 1993), Pellegrini, Long (2002), galima apibendrinti patyčių formų įvairovę ir pagal jų darymą asmeniui galima skirti tiesiogines ir netiesiogines patyčių formas.

Tiesiogines formas dar galima klasifikuoti:

- Verbalines, kurios dar gali būti skiriamos į žodines (erzinimas, įžeidinėjimas, prasivardžiavimas, gąsdinimas, replikos, pašaipos dėl kūno sandaros, religijos, tautybės, negalios, išvaizdos) bei rašytines (grasinamojo pobūdžio rašymai, grasinamųjų trumpųjų SMS žinučių ar žinučių elektroniniu paštu siuntimas, grasinimai internetinių pokalbių svetainėse);
- Fizinės (pargriovimas, įspyrimas, spardymas, mušimas, kumščiovimas, stumdymas, daiktų ar drabužių gadinimas, spjaudymas ir kt.);
- Sudėtinės, apimančias ir verbalinius, ir fizinius veiksmus. Tai galėtų būti tokio elgesio pavyzdžiai: reketas, vertimas ką nors atlikti prieš savo valią.

Pasak Williams (2008), įmanoma suprasti, kad dėl apibrėžimų skirtumų gali kilti problemų. Nėra universalus sutarimo, kad patyčios turi būti fizinės arba būti verbalinės ar emocinės. Taip pat nėra įrodymo, kad būtinas universalus galios dominavimo ar disbalanso poreikis. Tėvai, mokytojai ir kitos valdžios figūros dažnai „tyčiojasi“ iš vaikų. Taip pat nėra suvokiama, kad silpnesnis asmuo gali tyčiotis iš stipresniojo.

Patyčios nėra nauja problema – tai amžina problema. Tačiau ji tampa vis svarbesnė ir reikalauja daugiau dėmesio kaip viena opiausių problemų, šiuolaikinėje visuomenėje, o ypač mokyklos aplinkoje. Daug viešos ir privačios paramos buvo skirta tyrimams, todėl ypač pagerėjo prižasčių, poveikių ir efektyvių intervencijos bei prevencijos metodų suvokimas. Tačiau, kaip ir anksčiau, patyčių yra visur, o kai kuriose aplinkose ir kai kuriose populiacijose jų daugėja (Williams, 2008).

Autoriai pradėjo domėtis priekabiavimo prie specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių klausimais. Gudonio ir Šatkauskienės (2012) tyrimai rodo, kad daugiausia priekabiavimo patyrė 12 – 13 metų specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai lyginant juos su įprastinės raidos bendraamžiais. Pastarieji taip pat patiria visas priekabiavimo formas, tačiau, lyginant su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais, jas patiria rečiau. Taip pat nustatyta, kad labiausia paplitusios yra fizinės ir sudėtinės priekabiavimo formos. Jas patiria beveik trečdalis specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų palyginti su įprastinės raidos vaikais (Gudonis, Šatkauskienė, 2012).

Apžvelgus mokslinę literatūrą, galima teigti, kad kūno kultūros pamokose mokytojai mokiniams daugiausia suteikia informacijos apie fizinių pratimų atlikimą, kalbėdami trumpai ir konkrečiai. Dirbant su neįgaliais vaikais, pedagogui svarbu vadovautis humanistinės

pedagogikos principais: siekti nuoširdaus bendravimo su ugdytiniu, jį nuolat teigiamai vertinti; padėti suvokti save, savo problemas, saviraidos tikslus ir transformuoti juos į veiklos motyvus. Daugelyje mokslinių tyrimų pabrėžiama, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių ar negalių, dažniau patiria patyčių. Anot autorių, patyčios yra įvairus elgesys, kai asmenys žemina, skaudina vieni kitus. Taip pat yra nustatyta, jog patyčios dažnai siejasi su priekabiavimu, kurį patiria vis daugiau specialiųjų poreikių vaikų.

2 skyrius. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJŲ PASIRENGIMO DIRBTI SU SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIAIS MOKINIAIS TYRIMO ANALIZĖ

2. 1. Tyrimo metodika

Tyrimas atliktas naudojant anketinės apklausos metodą. Parengtos dvi anketos remiantis Jančiausko, R. daktaro disertacijoje (2013) „Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose“, naudotu klausimynu, adaptuotu kūno kultūros mokytojams, dirbantiems su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais ir patiems mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Pirmoji anketa (1 priedas) buvo skirta kūno kultūros mokytojams, kurie savo profesinėje praktikoje susiduria su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymu. Ją sudarė kreipimasis į tyrimo dalyvius, demografinių duomenų rinkimo ir tyrimo tikslą atitinkančių klausimų blokai. Demografiniais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, kokia yra respondentų lytis, amžius ir turima pedagoginio darbo patirtis. Tyrimo tikslą atitinkantys klausimai buvo suskirstyti į du pagrindinius klausimų blokus: pirmas blokas buvo skirtas įvertinti kūno kultūros mokytojų patiriamus sunkumus dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais klausimai (6, 7, 9, 21 klausimai), o antrasis – įvertinti pedagogų turimas žinias ir gebėjimus dirbant su šia vaikų grupe (4, 8, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 20 klausimai).

Anketa mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (2 priedas), taip pat susideda iš kreipimosi į tyrimo dalyvius, demografinių duomenų ir tyrimo tikslui reikalingų klausimų blokų. Demografiniais klausimais siekiama išsiaiškinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių lytį, amžių ir mokymosi klasę (1-3 klausimai). Kiti anketos klausimai suskirstyti į du pagrindinius klausimų blokus: požiūrį į kūno kultūros pamokas (4, 5, 7, 9 klausimai) ir kūno kultūros mokytojo darbo vertinimą (10, 16, 19, 20, 21, 22 klausimai).

Prieš atliekant tyrimą iš Šiaulių miesto mokyklų direktorių buvo gautas leidimas mokyklose atlikti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių apklausas. Tam, kad vaikai nebūtų išskiriami iš kitų mokinių, jiems anketos buvo išdalintos užsiėmimo su specialiuoju pedagogu metu. Pateikti klausimai buvo aptarti ir išanalizuoti su specialiuoju pedagogu, kad, mokiniui prireikus pagalbos atsakant į anketos klausimus, pedagogas galėtų suteikti reikiamą informaciją. Iš viso buvo išdalinta 200 anketų, tačiau iš jų gauta tik 132.

Tyrimas buvo organizuotas ir atliktas keliais etapais:

Pirmajame etape (2012 m. rugsėjo – 2012 m. lapkričio mėn.) atlikta mokslinės ir metodinės literatūros analizė. Literatūros studijavimas leido tiksliau suformuluoti tyrimo temą, išskirti problemą, apibrėžti objektą, tyrimo tikslą bei uždavinius.

Antrajame etape (2012 m. gruodžio mėn.) buvo sukurti tyrimo instrumentai, atlikta mokyklų, kuriose planuojama vykdyti tyrimą, atranka, pasirinktas apklausos internetu portalas, jame patalpinta anketa.

Trečiajame etape (2013 m. sausio – vasario mėn.) atliktas empirinis tyrimas, susidedantis iš dviejų dalių.

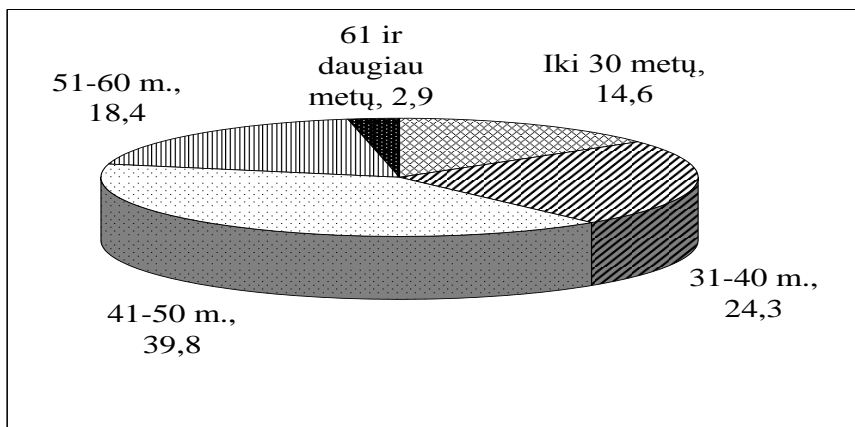
- *Pirmoje tyrimo dalyje:* buvo atlikta 5-12 klasių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, apklausa.
- *Antroje tyrimo dalyje:* atlikta kūno kultūros mokytojų, dirbančių su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, apklausa ugdymo įstaigose ir internete. Šiaulių miesto kūno kultūros mokytojai apklausti jų darbo vietose, o kituose Lietuvos miestuose dirbantys pedagogai apklausti internetu. Lietuvos mokykloms buvo išsiųsti elektroniniai laišakai su prašymu juos peradresuoti kūno kultūros mokytojams. Taip pat buvo išsiųsti elektroniniai laišakai tiesiogiai pedagogams, kurių elektroninius pašto adresus pavyko rasti ugdymo įstaigos internetinėje svetainėje (3 priede pridedamas sąrašas su internetinės apklausos adresatais). Laiškuose buvo pateiktas prašymas užpildyti klausimyną ir nurodyta internetinė nuoroda į klausimyną.

Ketvirtajame etape (2013 m. kovo - balandžio mėn.) atlikta gautų duomenų kiekybinė bei kokybinė analizė: gauti duomenys suvesti į SPSS 17 programos matricą, atlikti skaičiavimai. Tyrimo duomenys pateikiami paveiksluose ir lentelėse, analizuojami ir apibendrinami. Remiantis gautais rezultatais suformuluotos darbo išvados.

2. 2. Respondentai

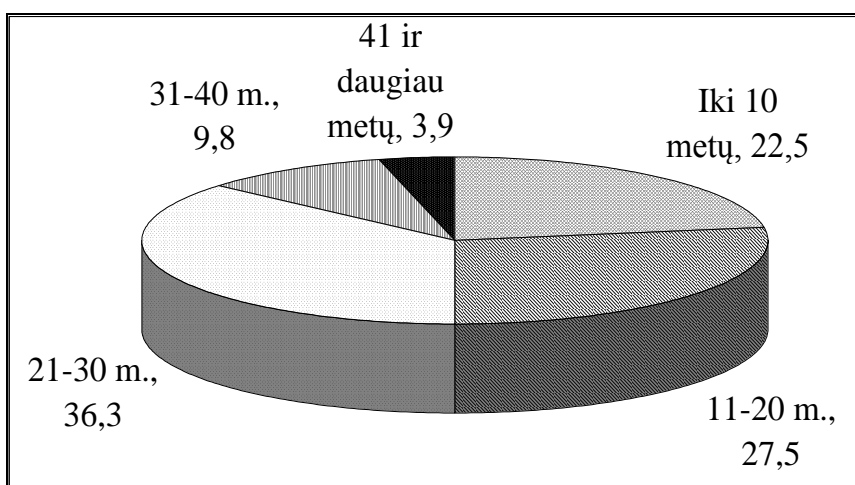
Tyrimo dalyvavo 103 su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais dirbantys kūno kultūros mokytojai ir 132 specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai. 16 Šiaulių miesto pedagogų buvo apklausti jų darbo vietose iš anksto susitarus ir gavus jų žodinį sutikimą dalyvauti apklausoje. Likę 87 kūno kultūros mokytojai apklausti internetu, portale www.apklausa.lt. 57,3 proc. jų buvo moterys, 40,8 proc. – vyrai, 1,9 proc. lyties nenurodė. Kūno kultūros mokytojų pasiskirstymas pagal amžių pavaizduotas 1 paveiksle. Iš gautų rezultatų matyti, kad didžiąją dalį respondentų sudaro vyresnio amžiaus mokytojai, o jaunų specialistų (iki 30 metų) yra tik šiek tiek mažiau nei septintadalis. Daugiau kaip pusė mokytojų yra nuo 41 iki 60 metų amžiaus, tačiau vyresnių taip pat yra mažuma. Todėl siekiant išsamesnės kūno kultūros mokytojų patiriamų sunkumų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius analizės, respondentai yra skirstomi į tris grupes: iki 40 metų (38,9 proc.), nuo 41 iki 50 metų (39,8 proc.)

ir virš 51 metų (21,3 proc.). Tikėtina, kad kūno kultūros mokytojai, sulaukę pensinio amžiaus, ugdymo įstaigose jau nebedirba arba nedalyvavo šioje apklausoje.

1 pav. Kūno kultūros mokytojų pasiskirstymas pagal amžių, proc. (n = 103)

Dar vienas svarbus veiksnys kalbant apie kūno kultūros mokytojų demografinius rodiklius yra jų įgyta darbo patirtis. Respondentai buvo paprašyti nurodyti, kiek pedagoginio darbo stažo jie turi. Gauti tyrimo duomenys (žr. 2 pav.) rodo, kad beveik du trečdaliai respondentų turi nuo 11 iki 30 metų pedagoginio darbo stažą, tai reiškia, kad daugelis jų, lyginat pagal amžių, pradėjo dirbti kūno kultūros mokytojais baigę pedagogines studijas ir sėkmingai tebedirba iki šiol. Tai leidžia daryti prielaidą, kad kūno kultūros mokytojai yra ištikimi ir atsidavę savo profesijai, todėl tikėtina, kad veiksmingai sprendžia kylančius sunkumus ir palaiko glaudžius santykius su savo mokiniais. Lyginant pedagogų patiriamus sunkumus ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius pagal darbo stažą, visi respondentai bus skiriami į 2 grupes: turintys iki 20 metų ir turintys daugiau nei 21 metų pedagoginio darbo patirtį.

2 pav. Kūno kultūros mokytojų pasiskirstymas pagal darbo patirtį, proc. (n = 103)

Analizuojant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių demografinius duomenis buvo siekiama išsiaiškinti jų lytį, amžių ir klasę, kurioje jie mokosi. Nustatyta, kad didesnę dalį - 61,4 proc. mokinių sudarė berniukai, o mergaitės – tik 35,6 proc. Keturi respondentai (3,0 proc.) savo lyties nenurodė.

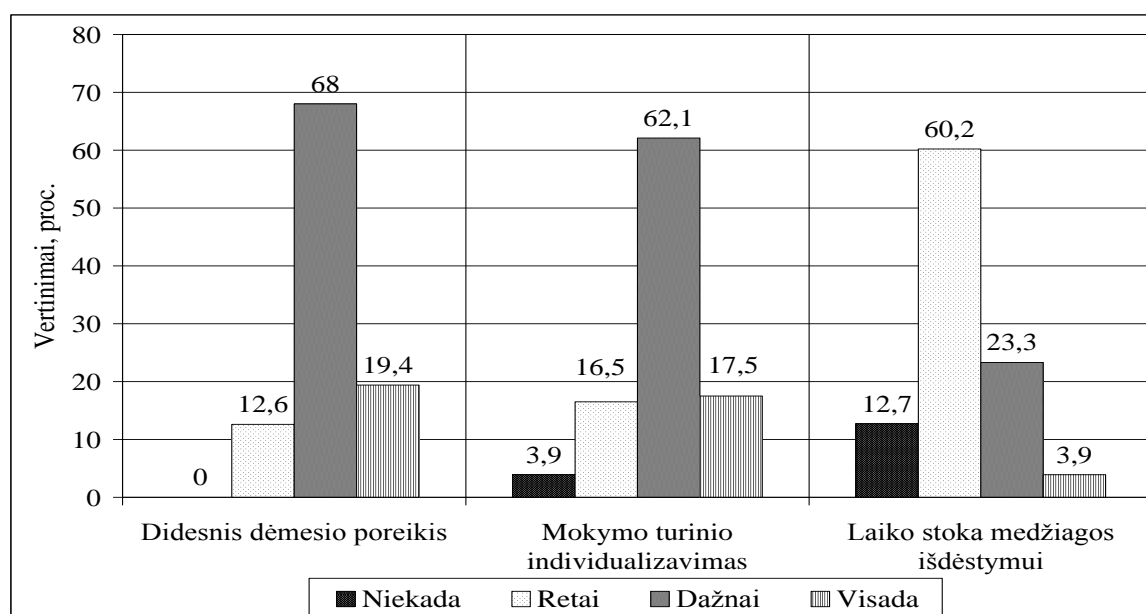
Vaikų amžius svyravo nuo 11 iki 18 metų, amžiaus vidurkis – 13,66 metų, standartinis nuokrypis – 1,59. Visi vaikai mokosi 5 – 12 klasėse: penktokai sudaro 15,9 proc. respondentų, šeštokai – 17,4 proc., septintokai – 22,7 proc., aštuntokai – 17,4 proc., devintokai – 18,9 proc., dešimtokai – 6,1 proc., vienuoliktokai ir dvyliktokai – po 0,8 proc. visų tirtų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių. Vadinasi, didžioji mokinių dalis mokosi vidurinėse klasėse.

2. 3. Kūno kultūros mokytojų patiriamų sunkumų, dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, analizė

Analizuojant kūno kultūros mokytojų patiriamus sunkumus dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniais visų pirma reikia išsiaiškinti, ar mokytojai iš viso jų patiria. Pasiteiravus, ar specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai apsunkina jų darbą pamokose, 55,3 proc. kūno kultūros mokytojų pateikė teigiamą atsakymą, ir tik 41,7 proc. teigia, kad jiems dėl to sunkumų nekyla. Analizuojant atsakymus pagal lytį nustatyta, kad 54,2 proc. moterų ir 57,1 proc. vyrų specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai kelia sunkumų organizuojant kūno kultūros pamokas, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($t(4) = 1,832$, $p = 0,767$). Lyginant atsakymus pagal amžių paaiškėjo, kad daugiausia problemų dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais kyla mokytojams, kurių amžius – nuo 41 iki 50 metų (net 61,0 proc.), tačiau šie skirtumai taip pat nėra statistiškai reikšmingi. Lyginamoji analizė pagal turimą darbo stažą taip pat neatskleidė jokių skirtumų.

Kadangi kūno kultūros mokytojams, dirbantiems su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, neretai sudėtinga organizuoti darbą pamokose, jų buvo klausama, kuri ugdymo įstaiga – bendrojo lavinimo ar specializuota – labiau tiktų šiems moksleiviams. 62,1 proc. kūno kultūros mokytojų mano, kad specialiųjų poreikių turintiems mokiniais būtų geriau ugdytis ne bendrojo lavinimo, o specializuotose ugdymo įstaigose ir tik 35,9 proc. galvoja priešingai. Vyrai dažniau nei moterys nurodo, kad specializuotos įstaigos tinkamesnės šiems vaikams (atitinkamai 69,0 proc. ir 57,6 proc.), tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas. Tuo tarpu vyresnio amžiaus mokytojai žymiai dažniau nei jaunesnio amžiaus nurodo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai turėtų mokytis specializuotose ugdymo įstaigose, ir šis skirtumas, pamatuotas t - testo kriterijumi, yra statistiškai reikšmingas ($t(4) = 9,863$, $p < 0,05$). Skirtumai pagal turimą darbo stažą nenustatyti.

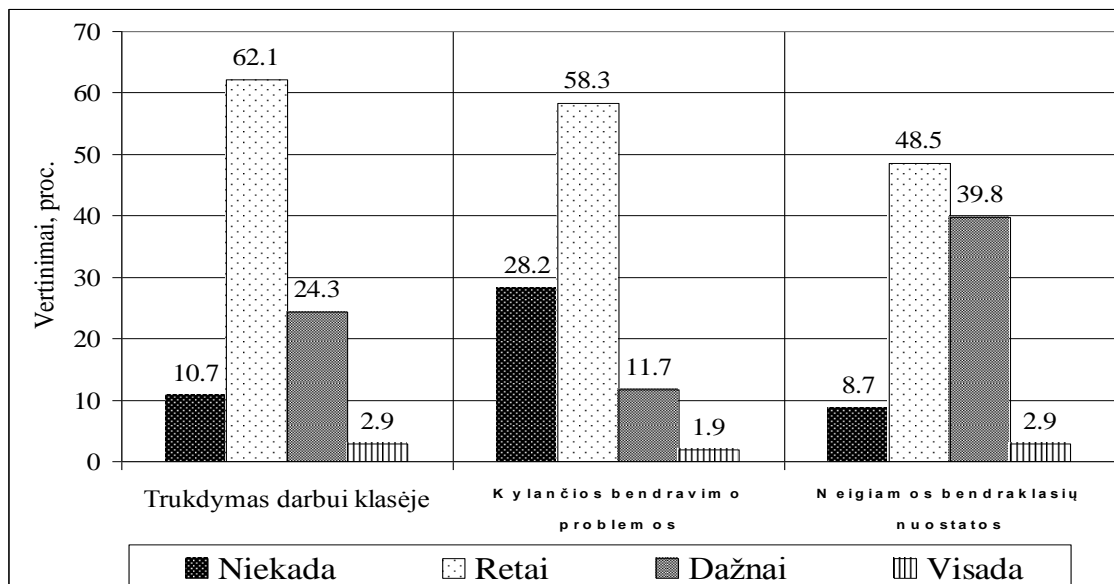
Daugiau nei pusė mokytojų nurodo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai jiems kelia rūpesčių ir geriau būtų, kad jų ugdymas vyktų specializuotose įstaigose, todėl jų buvo pasiteirauta, kokius konkrečius sunkumus jiems šie mokiniai sukelia. Iš gautų rezultatų (žr. 3 pav.) matyti, kad pagrindinis trūkumas ir sunkumas vaikams yra dėmesio poreikis. Daugiau kaip du trečdaliai pedagogų dažnai, o beveik penktadalis – nuolat susiduria su šiuo sunkumu. Vadinasi, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams kūno kultūros pamokose reikia skirti daugiau laiko negu kitiems mokiniams. Pedagogai taip pat nurodo, kad jiems dažnai tenka individualizuoti mokymo turinį, todėl kiek daugiau nei ketvirtadalis jų nespėja atlikti suplanuotų pratimų ir pateikti pamokų taip, kaip norėtų. Apibendrinant galima teigti, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams kūno kultūros mokytojai turi skirti daugiau dėmesio ir pritaikyti fizinį krūvį prie jų turimų gebėjimų, todėl iškyla papildomų sunkumų, kurių nekyla dirbant su tokių poreikių neturinčiais vaikais.

3 pav. Kūno kultūros mokytojams kylančių sunkumų dirbant su SUP turinčiais mokiniais vertinimas, proc. (n = 103)

Tačiau sunkumų kyla ne tik organizuojant pedagoginį darbą, bet ir bandant suvaldyti klasę kūno kultūros pamokos metu (žr. 4 pav.). Tyrimo duomenys rodo, kad dažniausiai kūno kultūros mokytojai susiduria su neigiamomis bendraklasių nuostatomis į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalyvavimą kūno kultūros pamokose. Tai reiškia, kad bendraklasiai nenoriai užsiima bendra veikla, nes kai kurie specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai negeba atlikti tam tikrų pratimų, greitai orientuotis ir judėti, turi silpniau išvystytus fizinius gebėjimus. Tai pasireiškia žaidžiant komandinius žaidimus, tad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai neretai lieka atstumti, iš jų pasišaipoma, jie išjuokiami visos klasės akivaizdoje ir turi atlaikyti bendraklasių pyktį. Beveik 20 proc. pedagogų nurodo, kad dažnai arba visuomet specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams kyla bendravimo sunkumų. Tačiau tai

nereiškia, kad būtent jie išprovokuoja konfliktines situacijas – jie tiesiog nemoka jų išspręsti. Daugiau nei ketvirtadalis kūno kultūros mokytojų pažymi, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai trukdo darbui klasėje, vadinasi, išbalansuoja visą suplanuotą pamoką, todėl tampa sunku pasiekti pamokos tikslų. Taigi, kūno kultūros pamokose ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius daugiau sunkumų kyla ne dėl jų kaltės, bet dėl neigiamo klasės draugų požiūrio.

4 pav. SUP turinčių mokinių keliamų sunkumų kūno kultūros pamokose vertinimas, proc. (n = 103)

Vis tik siekiant išsiaiškinti kūno kultūros mokytojų patiriamus sunkumus ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus nepakanka leisti įvertinti pagrindines galimas problemas. Todėl respondentams buvo užduotas atviro pobūdžio klausimas apie tai, kokius dar sunkumus jie patiria. Gauti atsakymai apdoroti turinio (content) analizės būdu, kur išskirtos pagrindinių sunkumų kategorijos. Nustatyta, kad visus kūno kultūros mokytojų patiriamus sunkumus galima suskirstyti į penkias pagrindines kategorijas (žr. 1 lentelę). Didžiausią jų sudaro teiginiai, kurie įrodo, kad sunkumų nėra. Pedagogai akcentuoja, kad jiems nekyla bėdų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius kūno kultūros pamokose, nes jie turi pakankamai „žinių apie šių mokinių ugdymą“, jas tobulina seminaruose ar savarankiškai studijuoja literatūrą, todėl susitvarko „su visais sunkumais“. Kai kurie pedagogai akcentavo, kad jų darbovietėse mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais yra visai nedaug, o tie, kurie yra, dažniausiai gali nedalyvauti kūno kultūros pamokose. Taigi, dalis pedagogų nepatiria sunkumų dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.

Tačiau pedagogai, kurie susiduria su sunkumais kūno kultūros pamokose ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus, kaip vieną pagrindinių priežasčių įvardija šių vaikų elgesį: motyvacijos stoką, dėmesio reikalavimą ir norą simuliuoti. Pedagogai nurodo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams jie yra priversti skirti daugiau dėmesio, todėl kitiems

vaikams, kurie sudaro didžiąją ugdytinių dalį, jo lieka mažiau. Tačiau tokio dėmesio daugiau reikalauja tie mokiniai, kurių specialieji ugdymosi poreikiai yra susiję su proto, o ne su fizine negalia. Tai gali būti siejama su tuo, jog fizinę negalią turintys mokiniai kūno kultūros pamokose tiesiog nedalyvauja, o ramiai jas stebi nuo suolelių.

Kita problema yra specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvacijos stoka: jie dažnai nenori dalyvauti kūno kultūros pamokose, nes jiems neįdomu. Tad mokytojams iškyla nauja užduotis – ne tik praveisti pamoką ir pasiekti numatytus rezultatus, bet ir sudominti mokinius jose dalyvauti. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams tai padaryti kartais labai sudėtinga, nes jų motyvacija gali būti siejama su ribotais gebėjimais atlikti užduotis ar kitų mokinių pašaipomis. Tad mokytojais turi surasti tinkamą būdą, kaip paskatinti mokinius dalyvauti pamokose ir nesimuliuoti, nes, mokytojų teigimu, „*tokie mokiniai kartais naudojasi savo padėtimi, kad išvengtų jiems nepatinkančių veiklų*“.

Dar vienas iš sunkumų, kylančių kūno kultūros mokytojams dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių grupe, yra metodinės informacijos ir reikalingos infrastruktūros trūkumas: pedagogai ne tik stokoja metodinių nurodymų, literatūros ir konkrečių darbo pavyzdžių, bet ir neturi reikiamo inventoriaus bei specialiai tokiam darbui pritaikytų patalpų, kuriose specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai galėtų jaustis saugiai, o tuo pačiu saugūs būtų ir jų bendraklasiai.

Ribotos specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių galimybės visavertiškai dalyvauti kūno kultūros pamokose taip pat yra vienas iš sunkumų. Išanalizavus jų pateiktus atsakymus šie sunkumai suskirstyti į tris pagrindines grupes: sunkumus, kylančius dėl ribotų fizinių galimybių, sunkumus, kylančius dėl ribotų protinių galimybių ir sunkumus, kylančius dėl turimų asmenybės savybių. Mokytojų teigimu, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams trūksta „*suvokimo*“, jie „*ne visada supranta žaidimo taisykles*“, tad sunku kartu su visa klase pasiekti norimų rezultatų. Be to, jie dažnai nespėja, tad pamokos uždaviniai sunkiai įgyvendinami. Mokytojais taip pat nurodo, kad šie vaikai yra uždari, nedrąsūs, gėdijasi atlikti užduotis, todėl „*juos reikia ilgiau įkalbinėti atlikti pratimus*“. Kad rezultatai būtų geresni, patys vaikai „*turėtų būti aktyvesni, drąsesni, daugiau pasitikintys*“. Vadinasi, kūno kultūros mokytojais turi gerai pažinti vaikus, įvertinti jų gebėjimus ir planuoti savo veiklą atsižvelgiant į jų turimas galimybes.

Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams kūno kultūros pamokose taip pat iškyla sunkumų su savo bendraklasiais, kurie savo ruožtu daro įtaką visai pamokai. Mokytojais nurodo, jog specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų koordinacija dažnai būna silpna, „*vaikai mėgsta pasijuokti*“. Neretai patys vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, išprovokuoja konfliktus, tad mokytojais tenka derybininko vaidmuo – jis turi sutaukyti mokinius ir paskatinti

juos siekti bendrų tikslų. Kartais tai padaryti sudėtinga, nes specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams daromos išlygos, taikomas kitoks vertinimas, kas sukelia kitų vaikų nepasitenkinimą. Mokytojams iškyla naujas uždavinys – organizuoti pamokas taip, kad reikalavimai specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams atitiktų jų gebėjimus, tačiau jie nesijaustų išskirti iš kitų klasės vaikų, o šie nesijaustų diskriminuojami. Be to, kartais specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai gali pasižymėti agresyvumu, pykčio protrūkiais, o tai kelia pavojų kitų vaikų ir paties mokytojo saugumui. Tad mokytojams tenka dar viena užduotis: akylai stebėti visus mokinius tam, kad būtų užtikrintas saugumas klasėje.

Trys kūno kultūros mokytojai, paprašyti įvardyti jiems kylančius sunkumus dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, pabrėžė, kad jiems sunku individualizuoti ugdymo turinį: jų manymu, tai ypač sudėtinga padaryti „komandinėse sporto šakose (krepšinis, tinklinis, futbolas, estafetės ir.t.t.)“. Be to, individualizuojant mokymo turinį specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams, „kenčia pamokos kokybė, nes nebeįmanoma normaliai sukontroliuoti užduočių atlikimą“. Iš tiesų daugelyje užsienio mokyklų mokytojai, dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, turi padėjėjus, kurie padeda šiems mokiniams, o jie patys gali daugiau dėmesio skirti kitiems klasės moksleiviams. Tuo tarpu Lietuvoje tokių padėjėjų nėra, tad mokytojams keliamas uždavinys ugdyti visus mokinius, puoselėti aukštus lūkesčius ir maksimaliai atskleisti jų gebėjimus. Tai padaryti labai sudėtinga, ypač, kai mokinių gebėjimai yra skirtingi, o reikalaujamų pasiekimų lygis – netolygus.

1 lentelė

Kūno kultūros mokytojų patiriami sunkumai ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Problemų nebuvimas	Sunkumų nebuvimas	„Su visais sunkumais susitvarkoma“, „Sunkumų ugdant šiuos mokinius nekyla“,
	Itin mažas SUP mokinių skaičius	„Tokių mokinių pas mus mažai mūsų dalyke, jeigu yra jie dažniau būna atleisti visai nuo kūno kultūros pamokų“, „Turiu tik vieną spec. poreikių mokinį“
Santykiai su bendraklasiais	Kitų mokinių saugumas	„Žiūrint, kokie tie spec. poreikiai. Agresyvumas, pykčio protrūkis, savikontrolės neturėjimas kelia pavojų visai klasei ir mokytojui. Mokytojas turi būti akylus, viskam pasiruošęs“
	Bendravimo klasėje problemos	„Tai trukdo kitiems mokiniams“, „Dažniausiai būna labai silpna koordinacija, todėl vaikai mėgsta pasijuokti“
Vaikų elgesys	Dėmesio reikalavimas	„Jiems daug laiko reikia skirti, kiti vaikai lieka be dėmesio, tų vaikų dauguma“, „Tokie mokiniai reikalauja daugiau dėmesio, todėl kartais nukenčia laiko atžvilgiu kita mokinių grupė“
	Simuliacijos kūno kultūros pamokose	„Tokie mokiniai kartais naudojami savo padėtimi, kad išvengtų jiems nepatinkančių veiklų“
	Motyvacijos stoka	„Nenori“, „Dažnai jiems yra neįdomu“
Metodinės informacijos ir reikalingos infrastruktūros	Metodinės literatūros stoka	„Metodinių nurodymų, literatūros, konkretaus darbo pavyzdžių“
	Metodinių priemonių stoka	„Trūksta reikiamų mokymo priemonių...“, „Spec. inventoriaus stoka, bazė“

stoka	Patalpų nepritaikymas	„Neturiu laisvo-apsaugoto ploto jiems sportuoti, kad kiti žaidžiantys vaikai jų neužgautų žaisdami su kamuoliais“
Mokinių ribotos galimybės	Ribotos mokinių mąstymo galimybės	„Ne visada supranta žaidimo taisykles“, „Suvokimo stoka“
	Ribotos mokinių fizinės galimybės	„Mokinio fizinės ypatybės“, „Nespėja“
	Kai kurios mokinių asmenybės savybės	„Gėdinasi“, „Tokie vaikai kartais yra labai nedrąsus. Juos reikia ilgiau įkalbinėti atlikti pratimus“

Atsakinėdami į atvirą klausimą kai kurie kūno kultūros mokytojai pateikė unikalių atsakymų, kurių neįmanoma priskirti jokiai kategorijai. Vienas respondentas nurodė, kad visi sunkumai priklauso nuo specialiųjų ugdymosi poreikių lygio ir pobūdžio, kitas – kad patiriami sunkumai yra labai įvairūs. Vienas pedagogas iškėlė berniukų ir mergaičių atskyrimo problemą – jo nuomone, „reikėtų atskirti berniukus nuo mergaičių nors nuo aštuntos klasės“, o „vyresnėse klasėse mergaitėms dėl fiziologinių skirtumų būtina skirti atskirą krūvį“. Išsprendus šią problemą padidėtų darbo kokybė ir kūno kultūros pamokų nauda. Dar vienas respondentų akcentavo, kad jis pirmiausia pasidžiaugia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų pasiekimais, ir atsižvelgiant į juos formuoja jiems savo reikalavimus. Taigi, kūno kultūros mokytojai susiduria su įvairiais sunkumais ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius moksleivius.

2. 4. Kūno kultūros mokytojų turimų darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais žinių ir įgūdžių analizė

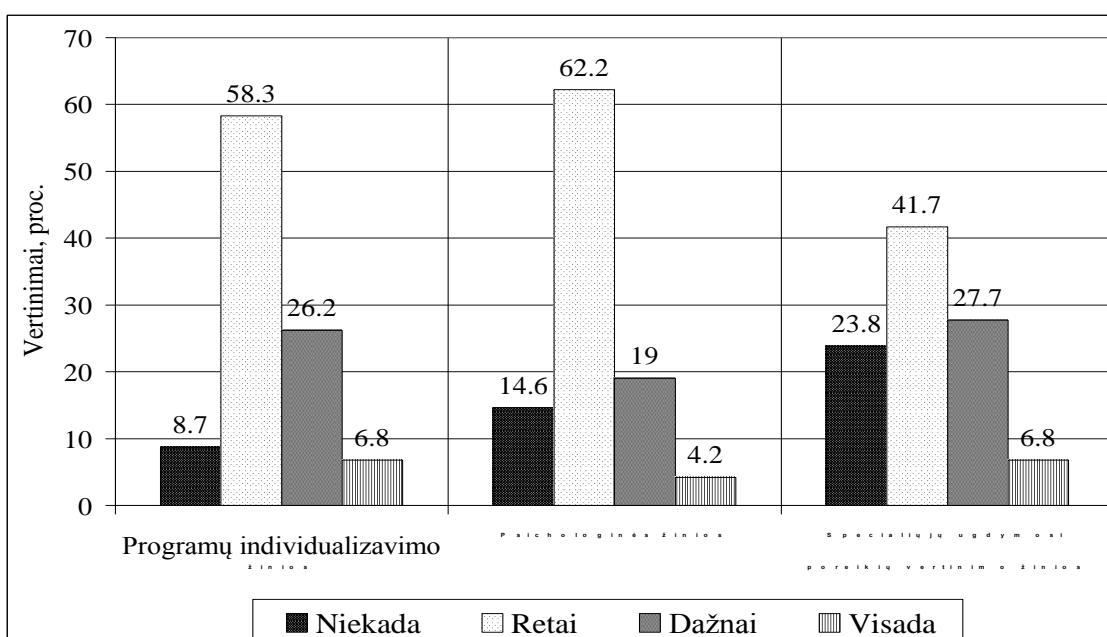
Analizuojant kūno kultūros mokytojų patiriamus sunkumus ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus labai svarbu išsiaiškinti, kokias žinias ir įgūdžius jie turi, nes ir patys sunkumai gali būti susiję ne tik su pačiais vaikais, bet ir su pedagogų kompetencijomis ar nekompetencijomis. Todėl pirmiausia jų buvo pasiteirauta, ar jiems pakanka žinių dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais. Daugelis jų nurodė, kad turi pakankamai žinių: 26,2 proc. mokytojų jų visiškai pakanka, 53,4 proc. – pakanka. Tačiau beveik penktadalis kūno kultūros mokytojų teigė, kad šių žinių jiems stinga – 17,5 proc. nurodė, kad turbūt nepakanka, o 2,9 proc. – tikrai nepakanka. Vadinasi, kai kurie pedagogai patiria sunkumų dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais dėl žinių trūkumo.

Išsiaiškinus, kad kai kuriems pedagogams trūksta darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais žinių, svarbu nustatyti, kokios veiklos sritys kelia daugiausia komplikacijų. Respondentams buvo pateiktos trys pagrindinės darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais sferos ir paprašyta įvertinti kiekvienoje jų turimas žinias. Nustatyta, kad kūno kultūros mokytojams dažniausiai trūksta žinių apie tai, kaip įvertinti specialiuosius

poreikius (žr. 5 pav.). Šiems poreikiams įvertinti yra sukurtos specialios metodikos, bet jos dažniausiai naudojamos specialistų, o mokytojų nepasiekia. Todėl viena iš rekomendacijų pedagogus rengiančioms ar jų kvalifikaciją tobulinančioms įstaigoms yra pristatyti specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo metodikas ir suteikti žinių, kaip atpažinti specialiuosius poreikius ir įvertinti jų lygį.

Beveik trečdaliui kūno kultūros mokytojų trūksta žinių apie ugdymo turinio individualizavimą. Turinio analizė taip pat leidžia teigti, kad mokytojams kyla sunkumų parenkant individualias užduotis, nes nėra reikiamų priemonių, trūksta metodinės informacijos, taip pat kitokias užduotis atliekantys vaikai neretai patiria kitų klasės draugų patyčias. Kitų dalykų mokytojams yra šiek tiek lengviau – jie gali tiesiog pateikti kitokias užduotis net nežinant klasės draugams, o kūno kultūros pamokose atliekami pratimai yra matomi, be to, reikalauja tam tikrų specialiųjų priemonių. Vadinasi, šią žinių sritį taip pat reikia tobulinti.

Mažiausiai žinių trūksta kalbant apie psichologinį specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko portretą – to nežino kiek mažiau nei ketvirtadalis pedagogų. Vadinasi, tiek pedagogų rengimo procese, tiek kvalifikacijos tobulinimo mokymuose apie tai yra pakankamai kalbama. Be to, yra išleista nemažai informacijos, kuri yra prieinama visiems pedagogams. Šių žinių įsisavinimas dažniausiai priklauso nuo jų pačių noro ir pastangų (žr. 5 pav.).

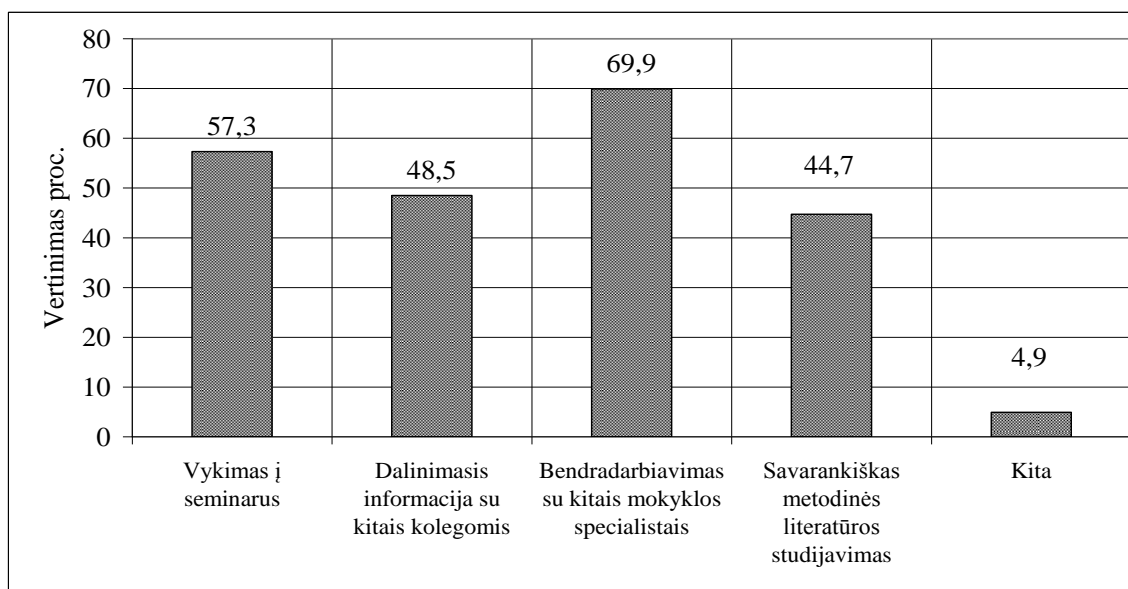
5 pav. Kūno kultūros mokytojų žinių apie SUP turinčių mokinių ugdymą vertinimas, proc. (n = 103)

Kadangi dalis mokytojų nurodė, kad jiems trūksta tam tikrų žinių apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą, svarbu išsiaiškinti, kokiais būdais jie tas žinias įgyja. Jų pateikti atsakymai pavaizduoti (žr. 6 pav.). Jame matyti, kad dažniausiai informacija gaunama iš kitų mokykloje dirbančių specialistų. Kiekvienoje mokykloje turėtų dirbti specialieji pedagogai, psichologai, socialiniai pedagogai, kurie turi daugiau žinių apie specialiųjų ugdymosi

poreikių turinčius mokinius ir jų ugdymą, tad tikėtina, kad būtent jie perduoda šią informaciją dalyko pedagogams, tarp jų – ir kūno kultūros mokytojams. Be to, neretai šie specialistai dirba individualiai su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, todėl siekdami užtikrinti savo darbo kokybę ir maksimalius rezultatus, jie privalo bendradarbiauti su kitais mokytojais ir sukurti vieningą mokymo sistemą.

Neretai informacija yra gaunama vykstant į įvairius seminarus. Tokių seminarų pastaruoju metu organizuojama nemažai – vien ugdymo plėtotos centras įgyvendina keletą projektų, skirtų specialiujų ugdymosi poreikių mokinių ugdymo kokybei gerinti. Taip pat nemažą įtaką daro tarptautinė organizacija Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, nuolat atleikanti specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo kokybės tyrimus ir teikianti rekomendacijas šiam ugdymui pagerinti. Be to, Šiaulių universiteto dėstytojai, rengiantys specialiuosius pedagogus, turi ilgametę darbo patirtį ir dalyvauja pedagogų mokymuose, kuriuose pasakoja apie specialiujų poreikių mokinių ugdymą. Vadinas, seminarų ir mokymų pasiūla yra pakankamai didelė, tik reikia tuo domėtis ir juose dalyvauti.

Tyrimo duomenys rodo, kad tik mažiau nei pusė kūno kultūros mokytojų renka informaciją apie specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą savarankiškai studijuodami metodinę literatūrą. Vadinas, arba šios literatūros pasiūla nėra tokia gausi, arba patys pedagogai nėra suinteresuoti kelti savo kvalifikaciją. Gali būti, kad esanti metodinė literatūra neatitinka jų poreikių, nes suteikia informacijos apie jau žinomas darbo sritis.

6 pav. Kūno kultūros mokytojų informacijos apie darbą su SUP turinčiais mokiniais vertinimas gavimo būdai, proc. (n = 103)

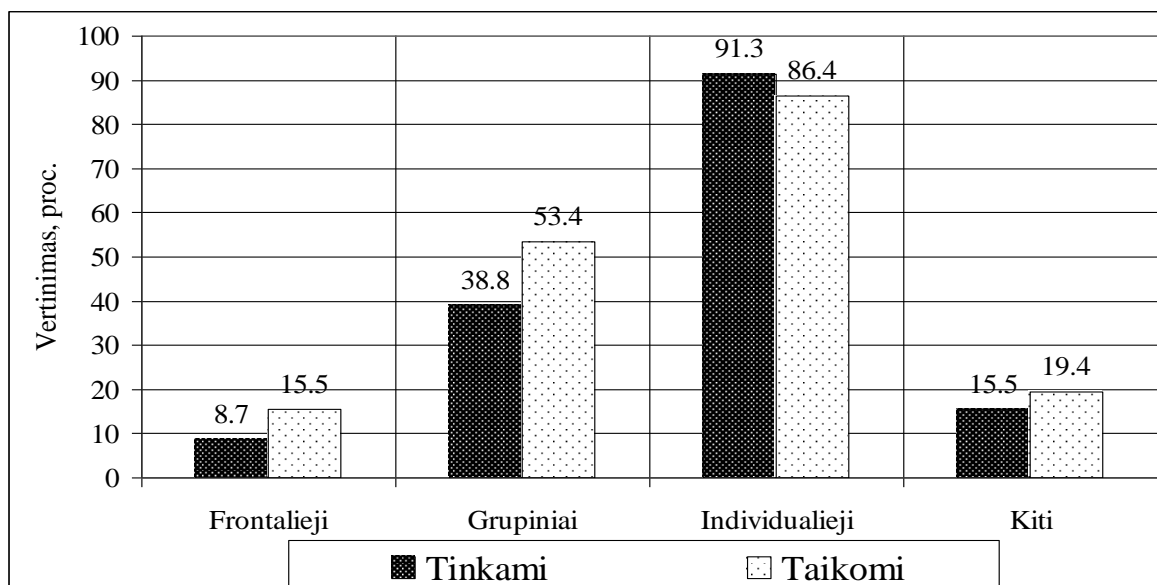
Kita svarbi turimų žinių sritis yra konkretūs darbo metodai. Respondentų buvo pasiteirauta, kokie ugdymo metodai, jų nuomone, yra patys tinkamiausi dirbant su specialiujų

ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais ir kuriuos iš šių metodų pedagogai dažniausiai taiko savo darbe. Gauti tyrimo atsakymai pavaizduoti 7 paveiksle.

Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad 9 iš 10 kūno kultūros mokytojų nurodo, kad patys tinkamiausi ugdymo metodai dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais yra individualūs – juos taiko 86,4 proc. mokytojų. Iš tikro šie metodai yra tinkami, nes leidžia geriau pažinti vaiko gebėjimus, diferencijuoti užduotis, puoselėti atitinkamus lūkesčius remiantis rezultatais, taip pat, parenkant užduotis, kurias jis galėtų atlikti, suteikiant vaikui daugiau pasitikėjimo savimi. Šis metodas tinka ne tik mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių – jis tinka dirbant su visais moksleiviais, ypač dabar, kai kalbama apie kiekvieno mokinio asmenybės svarbą, individualius gebėjimus ir ugdymo turinio pritaikymą. Vadinasi, daugelis pedagogų suvokia individualaus ugdymo svarbą ir taiko jį savo darbe.

4 iš 10 pedagogų mano, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams tinkamiausi yra grupiniai ugdymo metodai (žr. 7 pav.). Šie metodai yra veiksmingi, jei tinkamai subalansuota jų taikymo aplinka – vyrauja palaikanti atmosfera, šiltas mikroklimatas, draugiški santykiai tarp mokinių ir mokytojų. Tačiau jei klasėje specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai yra atstumiami, grupinius ugdymo metodus reikia rinktis labai atsakingai, kad vaikai nejaustų spaudimo ir dar labiau negadintų jų santykių su bendraklasiais. Tuo pačiu grupiniai ugdymo metodai yra patys geriausi siekiant puoselėti mokinių santykius, ugdyti bendrą atsakomybę ir toleranciją. Daugiau kaip pusė kūno kultūros mokytojų teigia savo praktikoje naudojantys grupinio ugdymo metodus.

Mažiausiai tinkami, pedagogų nuomone, yra frontalieji ugdymo metodai. Jie taip pat rečiausiai taikomi. Beveik penktadalis pedagogų nurodė, kad tinkami yra ir kiti metodai ir kad jie juos taiko dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, tačiau šių metodų neįvardijo. Tik vienas respondentas pateikė savo komentarą, kad „visus metodus galima taikyti spec. poreikių vaikams, aišku, ne visiems, bet daugumai“. Todėl lieka neaišku, kokius dar konkrečius metodus ar jų grupes kūno kultūros mokytojai laiko tinkamais ir jais naudojami ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus.

7 pav. Kūno kultūros mokytojų darbo metodų su SUP turinčiais mokiniais vertinimas ir taikymas, proc. (n = 103)

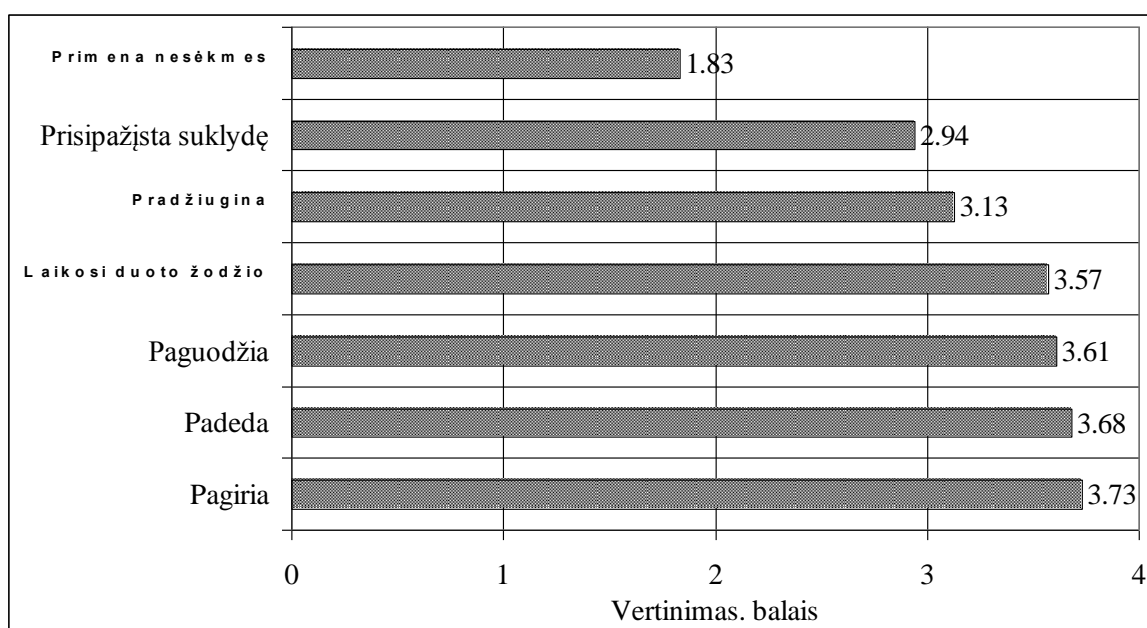
Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis mokytojų turi pakankamai informacijos apie specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymą, jos semiasi bendradarbiaudami su kitais mokykloje dirbančiais specialistais, dalyvaudami seminaruose. Dažniausiai savo darbe jie taiko individualius mokymo metodus, o informacijos stoka apima specialiųjų poreikių vertinimo sritį.

Visgi dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais moksleiviais vien žinių nepakanka – būtini tam tikri įgūdžiai, kurie leistų pasiekti trokštamų darbo rezultatų. Kai kurie jų yra bendrieji, tinkantys visiems mokiniams, o kai kurie – specifiniai, būtini ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus. Todėl respondentų buvo paprašyta įvardinti, kokiais būdais jie bendrauja ir bendradarbiauja su savo mokiniais, t.y. kaip dažnai savo pamokų metu jie padeda vaikams, juos pradžiugina, paguodžia, pagiria, primena jiems ankstesnes jų klaidas, prisipažįsta suklydęs, laikosi duoto žodžio. Savo atsakymus jie turėjo pateikti ranginėje skalėje pasirenkant vieną iš galimų atsakymų variantų „niekada“, „retai“, „dažnai“ arba „visada“. Kad būtų galima susidaryti detalesnę vaizdą, kaip atrodo šie įgūdžiai pagal jų taikymo dažnumą, atsakymai buvo paversti balais nuo 1 („niekada“) iki 4 („visada“), 8 paveiksle pateikiami kiekvieno įgūdžio vertinimo vidurkiai.

Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad kūno kultūros mokytojai stengiasi įvairiais būdais palaikyti savo mokinius, su jais sutarti. Daugelis pedagogų visuomet pagiria vaikus už pasiekimus mokykloje ir jų pamokose, padeda, kai nesiseka atlikti užduotis, paguodžia, kai kas nors atsitinka arba vaikas yra prislėgtas, taip pat laikosi vaikams duoto žodžio. Toks elgesys skatina vaikus labiau pasitikėti mokytoju, kuria draugiškus santykius ir darbinę atmosferą. Tačiau ne visuomet kūno kultūros mokytojai stengiasi pradžiuginti savo mokinius ir prisipažįsta suklydę. Gali būti, kad mokytojai savo darbe nedaro klaidų, bet gali būti ir taip, kad jie laiko

save neklystančiais ir todėl nenori pripažinti savo klaidų. Toks elgesys nėra labai tinkantis mokiniams, ypač turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, nes kartais suklysta net ir pedagogai ir labai svarbu pateikti deramą pavyzdį, kaip elgtis – reikia pripažinti, jog elgesys buvo netinkamas ir atsiprašyti. Tokiu atveju yra keliamas mokytojo autoritetas ir patys mokiniai negali ilgai pykti ant mokytojo, kuris jų atsiprašė.

Dar vienas ne itin tinkamas bendravimo ir bendradarbiavimo būdas, kurį, nors ir retai taiko kūno kultūros mokytojai, yra priminimas mokiniams apie jų patirtas nesėkmes. Visose metodinėse rekomendacijose nurodoma, kad vaikams nereikia priminti, ko jis neatlieka – reikia akcentuoti jo galimybes ir pasiekimus. Jei nesėkmės primenamos pasiekimų kontekste, tai nėra taip blogai, bet jei jos akcentuojamos siekiant pabrėžti vaiko negebėjimą atlikti užduotis, tuomet tai nėra pateisinama. Vadinasi, daugelis pedagogų taiko sėkmingus bendravimo ir bendradarbiavimo su savo mokiniais būdus, bet vis tik pasitaiko ir tokių, kurie elgiasi ne itin pedagogiškai.

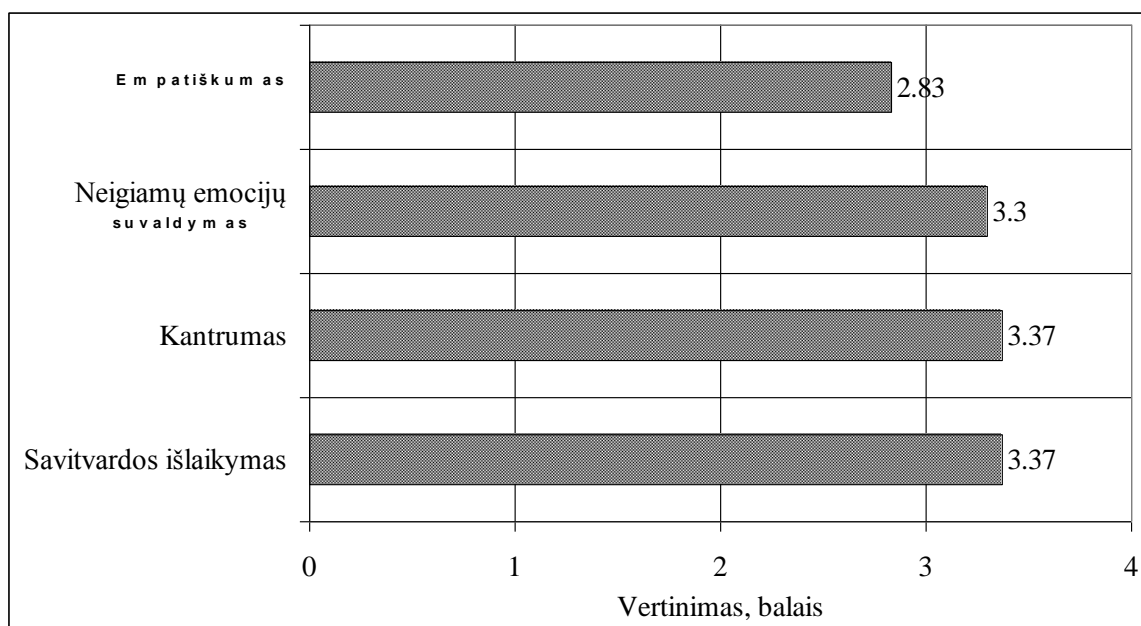
8 pav. Kūno kultūros mokytojų taikomi bendravimo ir bendradarbiavimo būdai, balais (n = 103)

Aptarti kūno kultūros mokytojų bendravimo ir bendradarbiavimo ypatumai atskleidžia elgesį su visais mokiniais. Tačiau pedagogai pažymėjo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys moksleiviai jiems kelia papildomų sunkumų, tad svarbu išsiaiškinti, kaip jie elgiasi dirbdami būtent su šiais mokiniais. Tyrimo duomenys pateikiami 9 paveiksle, o rezultatai apskaičiuoti analogiškai prieš tai buvusiam bendravimo ir bendradarbiavimo elgesiui.

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad kūno kultūros mokytojų elgesys su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais nėra toks palankus kaip elgesys su kitais mokiniais – jie

šiek tiek dažniau praranda savitvardą, jiems trūksta kantrybės, leidžia pasireikšti neigiamoms emocijoms. Kai kurie pedagogai nesistengia įsijausti į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių išgyvenimus ir vidinę būseną. Kartais šie mokiniai iš tiesų kelia sumaištį ir reikalauja papildomo dėmesio, tad mokytojui tiesiog nelieta laiko individualiam pokalbiui ar užduotims. Be to, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai ne visuomet priima pagalbą, nenori arba negeba atpažinti savo jausmų ir juos kontroliuoti. Todėl natūralu, kad pedagogams tai kelia sunkumų. Vadinasi, kalbant apie specialiųjų ugdymosi poreikių moksleivių ugdymą, reikėtų skirti daugiau dėmesio pačioms pedagogų emocijoms valdyti ir bendravimo įgūdžiams tobulinti.

9 pav. Kūno kultūros mokytojų elgesio su SUP turinčiais mokiniais vertinimas, balais (n = 103)

Kadangi tyrimo duomenys rodo, jog ne visiems pedagogams pavyksta išlaikyti savitvardą dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, jiems buvo pateiktas atviro tipo klausimas apie tai, kokių priemonių jie imasi pamokos metu, jei mokiniai būna neklusnūs ir nesilaiko nurodymų. Gauti atsakymai buvo suskirstyti į keletą pagrindinių kategorijų, pateikiamų 2 lentelėje, 5 priede.

Lentelėje pateikiami iliustraciniai duomenys, o išsami analizė pateikta 5 priede. Iš gautų rezultatų matyti, kad dažniausiai kūno kultūros mokytojai, dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, remiasi individualia veikla. Pirmiausia, jie kalbasi su mokiniais individualiai stengdamiesi ramiai reaguoti į situaciją. Nėra aišku, koks yra šių pokalbių turinys, nes pedagogai jo neįvardija, bet tikėtina, kad jis yra susijęs su netinkamo elgesio priežasčių išsiaiškinimu, motyvavimu nusiraminti ir sugrįžti prie pamokos veiklos, ką taip pat akcentuoja kai kurie pedagogai. Jie nurodo, jog pirmiausia išsiaiškina elgesio priežastis ir tik tada sprendžia,

kaip elgtis, bando susitarti, paaiškinti kiekvieno pratimo ar užduoties esmę ir naudą, bando įteigti, kad ji bus įdomi ir mokiniams patiks. Tai pat mokytojai, iškilus elgesio problemoms, yra linkę skirti individualias užduotis mokiniams stengdamiesi jį sudominti („*Ieškau tokių veiklų, kurios sudomintų tokį mokinį*“, „*Pasiūlau kitos veiklos*“). Vadinasi, kūno kultūros mokytojai stengiasi dirbti individualiai ir surasti kiekvienam moksleiviui tinkamą priėjimo būdą, jį suprasti ir pašalinti netinkamo elgesio priežastis.

Kai kurie mokytojai, susidūrę su netinkamu mokinio elgesiu ar pasipriešinimu, bando išspręsti situaciją žodžiu ramindami mokinius. Pirmiausia, jie stengiasi juos nuraminti, sudrausminti, paprašo laikytis tvarkos. Kai kurie pedagogai linkę priminti mokiniams elgesio mokykloje taisykles. Vienas respondentas nurodė, kad „*mokiniai žino taisykles, kurias sukuria rugsėjo pradžioje, pasirašo ir turi laikytis, jeigu kartais būna neklusnūs, pirmiausia perspėju, jeigu ir toliau negali susikaupti, duodu raštu parašyti taisykles*“. Toks drausminimo būdas kūno kultūros pamokose nėra dažnas, bet tikėtina, kad jis veiksmingas, juolab, kad taisyklės yra sukurtos pačių mokinių, o ne primestos iš šalies. Ir jų laikymasis yra patvirtintas mokinio parašu, tad tai yra kaip oficialus dokumentas. Neaišku, ar bausmė perrašinėti taisykles irgi yra iš anksto sutarta, nes žinojimas, kas laukia pažeidus vienas ar kitas taisykles, įneštų daugiau aiškumo ir sudarytų galimybę pasirinkti, ar geriau pažeisti taisykles, ar atlikti bausmes.

Dar vienas pačių kūno kultūros mokytojų nurodytas neklusnių mokinių drausminimo būdas yra bausmės. Jos išskiriamos kelių tipų: fizinės, verbalinės ir susijusios su vertinimu. Kai kurie mokytojai nurodo skiriantys fizines bausmes: specialias užduotis, pratimus, papildomas užduotis pasibaigus pamokoms. Vienas respondentas teigia nusikaltusius mokinius mušantis lazda, tačiau nėra aišku, ar toks atsakymas iš tiesų atspindi pedagogo veiklą, ar tėra tik pokštas. Lietuvos mokyklose bet koks fizinis smurtas prieš vaikus yra uždraustas ir už jo panaudojimą gresia baudžiamoji atsakomybė.

Kiti pedagogai nurodo taikantys verbalines bausmes: išreiškia pastabas, barasi, moralizuoja. Kartais šie būdai tikrai veiksmingi ir pakankami, bet neretai į juos mokiniai reaguoja nepalankiai ir jiems kyla dar didesnis noras priešintis. Verbalinės bausmės gali būti taikomos iš anksto apgalvojus sakomus žodžius, parinkus tinkamą toną.

Kita galima bausmė yra neigiamas įvertinimas. Vienas respondentas nurodė, kad jų mokykloje veikia kaupiamoji pažymių sistema, tiesiog „*rašai "D" raidę, paskui turi įtaką pažymiui*“. Kitas respondentas mokinio vertinimą pažymiais akcentavo kaip pagrindinę drausminimo priemonę. Iš tiesų mokytojų teisės taikyti įvairiausias bausmių sistemas yra labai apribotos, nes galimai pažeidžia vaikų teises, tad pedagogai turi būti labai išradingi, kad pasiektų norimų pamokos rezultatų ir tuo pačiu palaikytų drausmę klasėje.

Kaip vieną iš mokinių drausminimo būdų kūno kultūros mokytojai nurodo veiklos nutraukimą – tokiu atveju mokiniai kuriam laikui sodinami ant suolo ir jiems neleidžiama dalyvauti pamokose tol, kol jie nenusiramina ir neprisiima atsakomybės už savo veiksmus. Jei to nepakanka, pedagogai tiesiog nebeleidžia dalyvauti visoje pamokoje ir mokiniai ją gali tik stebėti. Tai ypač didelė bausmė judriems ir sportą mėgstantiems mokiniams, nes sėdėti yra neįdomu, kyla azartas, noras pralenkti kitus. Atsiranda nuobodulys, tai verčia vaikus pakeisti savo elgesį, atsižvelgti į pastabas, todėl kartais tai yra vienas veiksmingiausių būdų norint nubausti vaikus ir pašalinti netinkamą elgesį.

Kai kurie pedagogai, spręsdami mokinių nepaklusnumo problemą, kreipiasi pagalbos į tėvus, kitus mokytojus ir psichologą. Tikėtina, kad tai vyksta kraštutiniu atveju, nes kiekvieną kartą pažeidus taisyklę ieškoti pagalbos mokyklos bendruomenėje nėra teisinga paties vaiko atžvilgiu – kiekvienas asmuo gali pasielgti netinkamai, tik svarbu laiku sustoti, atsiprašyti ir toliau tęsti veiklą. Jei taisyklės pažeidinėjamos dažnai ir toks elgesys kartojasi, natūralu, kad apie tai turi žinoti tiek tėvai, tiek mokykloje dirbantys asmenys, kad vaikui būtų suteikta kompleksinė pagalba.

Keletas pedagogų, susidūrę su mokinių netinkamu elgesiu kūno kultūros pamokoje, manipuliuoja jų mėgstama veikla: arba leidžia ją užsiimti, arba priešingai – neleidžia jos atlikti. Leidimas daryti tai, ką nori, gali sukelti nepageidaujamų rezultatų: mokiniai ims vis dažniau ir dažniau pažeidinėti taisyklę, jei žinos, kad po to galės užsiimti jų mėgstama veikla. Iš vienos pusės, toks problemų sprendimo būdas yra naudingas pedagogams – darydamas tai, ką mėgsta, mokinys nekels jokių rūpesčių mokytojui, tačiau, iš kitos pusės, mokiniai ims manipuliuoti mokytoju, atsiras visos klasės nepasitenkinimas, visi darys tai, ką nori, todėl vyraus disharmonija ir nebus kontrolės. Galbūt kartais toks drausminimo būdas gali būti pateisinamas, tačiau jo negalima taikyti nuolat. Tuo tarpu mėgstamos veiklos apribojimas, pasireiškiantis draudimais anksčiau baigti pamokas, dalyvauti sporto varžybose atstovaujant savo mokyklą ar tiesiog neleidimu vyksti į mokyklos organizuojamas ekskursijas ar dalyvauti klasės renginiuose, gali būti kur kas veiksmingesnis. Mėgstamo užsiėmimo draudimas priverčia susimąstyti, ieškoti būdų, kaip jį atgauti, todėl mokiniai yra priversti laikytis taisyklių ir deramai elgtis pamokose.

4 respondentai nurodė, kad jiems nekyla drausmės problemų: „su mokiniais sieja labai geras ryšys“, todėl „netenka naudoti jokių priemonių“. Dar trys respondentai pateikė atsakymus, kurių neįmanoma priskirti nei vienai atsakymų kategorijai: vienas jų stengiasi būti su taisyklės pažeidusiu vaiku ir dirbti kartu su juo, kitas į tokį elgesį nekreipia dėmesio, o trečias sudaro sąlygas pačiam vaikui organizuoti pamokos veiklą. Kartais tokie sprendimai gali padėti pasiekti norimų rezultatų, tačiau taip pat gali sukelti didesnę pasipriešinimą ir chaosą pamokoje.

Kūno kultūros mokytojų taikomos mokinių drausminimo priemonės

Kategorija	Subkategorija (teiginių skaičius)	Irodantys teiginiai (respondento eilės numeris)
Manipuliacijos mėgstama veikla	Leidimas užsiimti mėgstama veikla	„Leidžiu pasirinkti norimą veiklą“, „Tokiems vaikams reikia leisti užsiimti ta veikla ar sporto šaka, kuri jam pačiam yra priimtina“
	Mėgstamos veiklos ribojimas	„Jei kartojasi nuolatiniai nepaklusnumai, yra išbraukiamas iš įvairių ekskursijų ir popamokinių išvykų“
Žodiniai ramino būdai	Sudrausminimas	„Jei būna momentų, kad tampa nevaldomi, sudrausminu“
	Taisyklių priminimas	„Primenamos mokinio taisyklės. Mes turime savo pamokos taisykles, kurių privalo laikytis mokiniai“
	Nuraminimas	„Raminam“
Individuali veikla	Individualios užduotys	„Ieškau tokių veiklų, kurios sudomintų tokį mokinį“, „Mokiniui skiriu individualias užduotis“
	Pokalbis	„Individualus pokalbis“, „Vyksta pokalbis tarp mokytojo ir vaiko“
	Situacijos išsiaiškinimas	„Išsamiai aiškinu susiklosčiusią situaciją“, „Aiškinamės priežastis, kodėl taip elgiasi“
	Motyvavimas veiklai	„Stengiuosi išaiškinti vieno ar kito dalyko esmę ir prasmę (kodėl darome tai, kokia nauda, ko siekiame)“
Veiklos nutraukimas	Draudimas dalyvauti pamokoje	„Tiesiog nebeleidžiu dalyvauti pamokoje“, „Kraštutiniu atveju baudžiu, neleidžiu žaisti, po to pagal situaciją...“
	Sodinimas ant suoliuko	„Sodinu ant suoliuko, kol nusiramins“, „Leidžiu atsisėsti, pailsėti, nusiraminti“
Bausmių taikymas	Fizinės bausmės	„Skiriu tam tikras bausmes. Daugiausia grįstas fiziniu pagrindu“
	Verbalinės bausmės	„Baruoji“, „Pasakau moralą, bet dažniausiai tokie nebūna neklusnūs“
	Atitinkamas vertinimas	„Atitinkamai vertinu (balais) už atliktą darbą“, „Tam yra vertinimas“
Bendradarbiavimas sprendžiant problemą	Tėvų informavimas	„Individualūs pokalbiai su jų tėvais“
	Pedagogų informavimas	„Individualūs pokalbiai su kolegomis“, „Informuoju klasės auklėtoją“
	Specialistų įtraukimas	„Psichologo pagalba. Bet tai būna retai“

Viena iš kūno kultūros mokytojų veiklos sričių mokykloje yra nepamokinis vaikų ugdymas: įvairūs būreliai, varžybos, užsiėmimai, skirti vaikams, kurie jau nebeturi pamokų. Tokia veikla padeda sukurti artimesnius santykius, motyvuoja vaikus užsiimti sportu, gerinti savo sveikatą ir propaguoti sveiką gyvenseną. Remiantis šiomis žiniomis, respondentams buvo užduotas klausimas, ar jų mokykloje vyksta nepamokinės fizinio aktyvumo veiklos. Beveik visi pedagogai (96,1 proc.) nurodė esant tokias veiklas, tačiau šiek tiek mažiau jų (87,4 proc.) patys jose dalyvauja. Vadina, kai kurie respondentai neužsiima nepamokine veikla mokyklose. Tai gali reikšti, kad jie turi papildomų užsiėmimų už mokyklos ribų arba tokių paslaugų mokykla iš viso neteikia.

Išsiaiškinus, kad vis tik dauguma kūno kultūros mokytojų užsiima nepamokine veikla, svarbu išsiaiškinti informaciją apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalyvavimą šiose veiklose. Tik trečdalis (33,3 proc.) mokytojų nurodė, kad nepamokinėje fizinio aktyvumo

veikloje dalyvauja mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, o beveik pusė jų (47,6 proc.) tai daro nereguliariai – kartais dalyvauja, o kartais ne. Tačiau tik kiek daugiau nei trečdalis (34,0 proc.) kūno kultūros mokytojų nurodo, kad jų įtraukimas į šią veiklą pasiteisina, t.y. duoda teigiamų rezultatų. 40,8 proc. mokytojų nurodo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių dalyvavimas nepamokinėje fizinėje veikloje ženklių rezultatų neatneša – jis kartais pasiteisina, o kartais – ne. Kadangi tokioje veikloje mokiniai dalyvauja tik savanoriškai, vadinasi, net ir savo noru sportuojantys specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai nepasiekia aukštų rezultatų arba kelia papildomų sunkumų mokytojams. Tai gali reikšti, kad pedagogai nėra pasirengę dirbti su šiais mokiniais arba yra orientuoti į pasiekimus, o ne į sporto, kaip vieno svarbiausio sveikos gyvensenos komponento, ugdymą.

Paklausti apie tai, kas padeda specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams sėkmingai dalyvauti kūno kultūros pamokose, pedagogai nurodė, kad pats svarbiausias veiksnys yra individuali pedagogo pagalba mokiniui užsiėmimų metu – tokią nuomonę išreiškė 59,2 proc. visų respondentų. Vadinasi, mokytojai turi skirti daug dėmesio šioms vaikams, individualizuoti mokymo turinį. Tačiau, kaip rodo tos pačios apklausos duomenys, mokinio turinio individualizavimas yra vienas didžiausių iššūkių kūno kultūros mokytojams, nes jiems trūksta žinių, be to, nespėja pasiekti visų pamokos tikslų. Tačiau tuo pačiu jie akcentuoja, kad tai yra pats geriausias būdas padėti specialiųjų poreikių turintiems vaikams aktyviai dalyvauti pamokose.

Beveik trečdalis (30,1 proc.) kūno kultūros mokytojų nurodo, kad labai svarbus sėkmingos pamokos veiksnys yra teigiamas psichologinis mikroklimatas. Iš tiesų, jei vyrauja palaikanti atmosfera ir teigiamas visų mokinių ir paties mokytojo požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus, jų elgesį ir pasiekimus, dirbti yra kur kas lengviau. Tik 8,7 proc. mokytojų kaip svarbų veiksnį nurodė aplinkos saugumą. Vadinasi, kūno kultūros pamokose ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus svarbiausia jiems suteikti individualią pagalbą.

Motyvuojant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus aktyviai dalyvauti kūno kultūros pamokose labai svarbu žinoti, kuo šios pamokos yra naudingos. Todėl respondentų buvo paprašyta pažymėti tris, jų nuomone, svarbiausius veiksnius. Gauti rezultatai pateikiami 10 paveiksle.

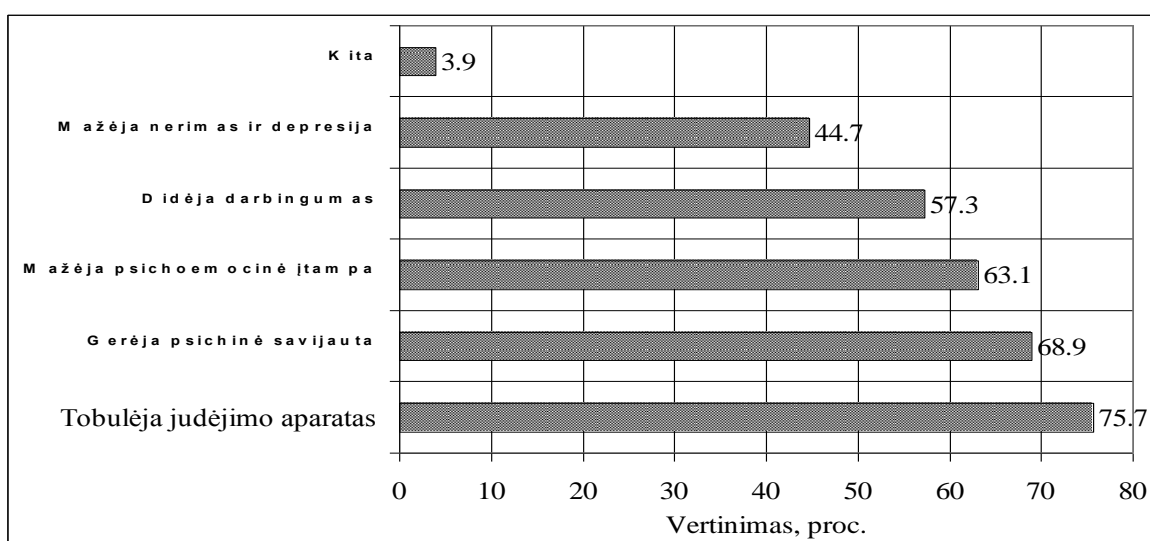
Tyrimo duomenys rodo, kad trys ketvirtadaliai mokytojų, akcentuodami fizinio aktyvumo naudą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, nurodo jų judėjimo ir atramos aparato funkcijų tobulėjimą. Tai reiškia, kad mokytojai yra įsitikinę, jog būtent fizinė veikla padeda įgyti geresnius judėjimo įgūdžius. Tačiau tokia motyvacija vargu ar sužadintų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių norą dalyvauti kūno kultūros pamokose – tam, kad jie pajustų savo judėjimo ir atramos aparato funkcijų pagerėjimą, reikia ilgai ir nuolat treniruotis. Be

to, ne visi vaikai pripažįsta turintys tam tikrų trūkumų, tad pedagogams tektų ilgai įrodinėti tokios motyvacijos pagrįstumą.

Apie du trečdalius kūno kultūros mokytojų nurodo, kad sportas gerina psichinę savijautą ir mažina psichoemocinę įtampą. Vadinasi, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai kūno kultūros pamokose turi galimybę išgyventi neigiamas emocijas socialiai priimtinais būdais. Tokia motyvacija yra pakankamai logiška, tik reikia ją tinkami pateikti. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai gali savo neigiamas emocijas perkelti į fizinę veiklą ir įvairių pratimų atlikimą – ne veltui užsienio šalyse yra įrengti pykčio išliejimo kambariai, kur neigiamas emocijas išgyvenantys vaikai gali laisvai spardyti sienas ar daužyti bokso kriaušę tol, kol jų savijauta pagerės, o tada toliau dalyvauja pamokose. Pedagogams iškyla užduotis pateikti emocijas atitinkančias užduotis ar pratimus, kad specialiųjų poreikių turintys mokiniai galėtų pasinaudoti sportu kaip puikia terapija.

Kiek daugiau nei pusė pedagogų nurodo, kad sportinė veikla didina darbingumą, tačiau šis teiginys priklauso nuo daugelio veiksnių: jei specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių fizinė sveikata yra pakankamai silpna, fizinė veikla gali sukelti ne darbingumą, o nuovargį, ir vaikui bus reikalingas poilsis. Tačiau dažniausiai tokia motyvacija skatina sportuoti, ypač jei pasakoma, kad po fizinės veiklos vaikas jausis geriau ir bus kur kas stipresnis.

Tik mažiau nei pusė kūno kultūros mokytojų nurodo, kad fizinė veikla mažina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių nerimo ir depresijos lygį. Iš tiesų nerimo sutrikimai ir depresija yra ligos, kurias veikia centrinė nervų sistema ir kurios retai kada susijusios su fizine žmogaus sveikata. Todėl tokie rezultatai logiškai paaiškinami ir retai kada veikia kaip motyvuojanti jėga dalyvauti kūno kultūros pamokose.

10 pav. Pozityvi fizinio ugdymo raiška, balais (n = 103)

Apibendrinant galima teigti, kad kūno kultūros mokytojams nepakanka žinių apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą ir jiems trūksta informacijos apie ugdymo turinio individualizavimą. Taip pat jie turi gerus bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, bet dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais nėra empatiški. Susidūrę su mokinių neklusnumu, pirmiausia jie stengiasi individualiai su jais pasikalbėti, išsiaiškinti situaciją, pakeisti užduotis. Daugelis jų po darbo užsiima nepamokine fizine veikla, tačiau tik trečdalis į ją įtraukia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius ir laiko šią veiklą prasmingą. Vadinasi, ne visi pedagogai yra suinteresuoti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių visapusišku ugdymu.

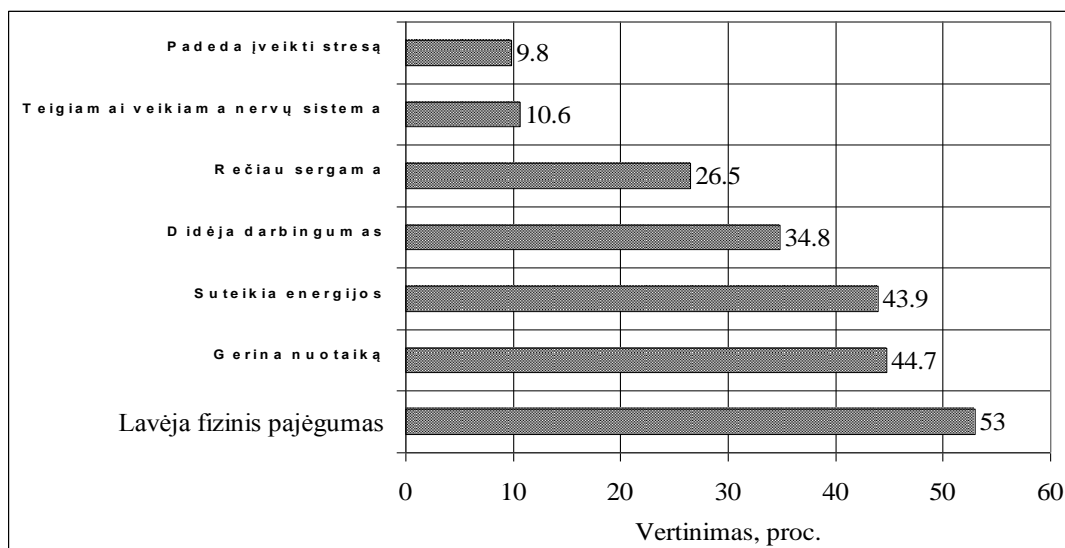
2. 5. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, požiūrio į kūno kultūros pamokas analizė

Vertinant kūno kultūros mokytojų pasirengimą dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais labai svarbi yra pačių mokinių nuomonė: kokias stipriąsias ir silpnąsias ugdymo puses jie įžvelgia, kaip vertina mokytojo darbą ir pačias kūno kultūros pamokas, koks yra jų požiūris į fizinę veiklą ir jos teikiamus privalumus. Todėl pačioje apklausos pradžioje mokinių buvo klausama, ar jie mankština ir kokiais būdais tai daro. Atlikus gautų duomenų matematinius ir statistinius skaičiavimus nustatyta, kad 40,5 proc. mokinių turinčių specialiųjų poreikių mankština savarankiškai, 44,3 proc. tai daro su draugais, 15,2 proc. nesimankština visai. Tikėtina, kad šie mokiniai yra atleisti nuo kūno kultūros pamokų, tad fizinė veikla jiems nėra privaloma arba iš viso negalima dėl tam tikrų fizinių funkcijų apribojimo. Tačiau tokius duomenis paneigia faktas, jog beveik visi respondentai (98,5 proc.) lanko kūno kultūros pamokas. Tikėtina, kad pedagogų įvardyta specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių simuliacinio kūno kultūros pamokose problema iš tikro egzistuoja, nes kitaip sunku paaiškinti, kodėl mokiniai nurodo nesimankštinantys, nors dalyvauja kūno kultūros pamokose, 90,1 proc. apklaustųjų nurodo, kad kūno kultūros pamokos jiems patinka.

Paklausti apie tai, kokią nuomonę apie kūno kultūros pamokas turi susidarę specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, 48,5 proc. jų nurodė, kad mankštintis jiems – vienas malonumas, o 43,9 proc. jų jaučia nuolatinį poreikį mankštai. Tik maža dalis vaikų (4,5 proc.) nurodo, kad sportuoti jiems nuobodu, o 3,8 proc. kūno kultūra iš viso nerūpi. Vadinasi, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai yra pozityviai nusiteikę kūno kultūros pamokoms.

Išsiaiškinus požiūrį į kūno kultūros pamokas, svarbu išanalizuoti, kokia yra mokinių nuomonė apie šių pamokų įtaką ir naudą sveikatai. Anketoje buvo išvardinti 7 teiginiai apie

galimą kūno kultūros naudą, ir mokiniai turėjo pažymėti tris jiems tinkančius variantus. Gauti atsakymai pavaizduoti (žr. 11 pav.), kuriame matyti, jog daugiau nei pusė mokinių mano, kad dalyvavimas kūno kultūros pamokose lavina jų fizinius gebėjimus ir galimybes. Tą pačią naudą pabrėžė daugiau nei trys ketvirtadaliai kūno kultūros mokytojų, tad tikėtina, kad būtent jie pamokų metu motyvuoja sportuoti akcentuodami vis didėjančius fizinius pajėgumus. Kiek mažiau nei pusė specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių pažymi, kad sportas gerina nuotaiką ir suteikia energijos bei žvalumo. Šias fizinio aktyvumo ypatybes taip pat akcentavo ir pedagogai. Tačiau tik trečdalis vaikų nurodo, kad dalyvavimas kūno kultūros pamokose didina darbingumą. Tikėtina, kad po šių pamokų jie jaučiasi pavargę ir išsekę. Ketvirtadalis pritaria nuomonei, kad aktyviai sportuojant rečiau sergama įvairiomis ligomis. Tik dešimtadalis vaikų nurodo, jog fizinis aktyvumas teigiamai veikia nervų sistemą ir padeda įveikti stresą bei depresiją. Panašios nuomonės laikosi ir kūno kultūros mokytojai, todėl galima daryti prielaidą, kad būtent jų požiūris į fizinio aktyvumo teikiamą naudą žmogui formuoja specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų nuostatas ir požiūrį.

11 pav. Fizinio aktyvumo ugdymo naudos vertinimas SUP turinčių, mokinių nuomone, proc. (n = 132)

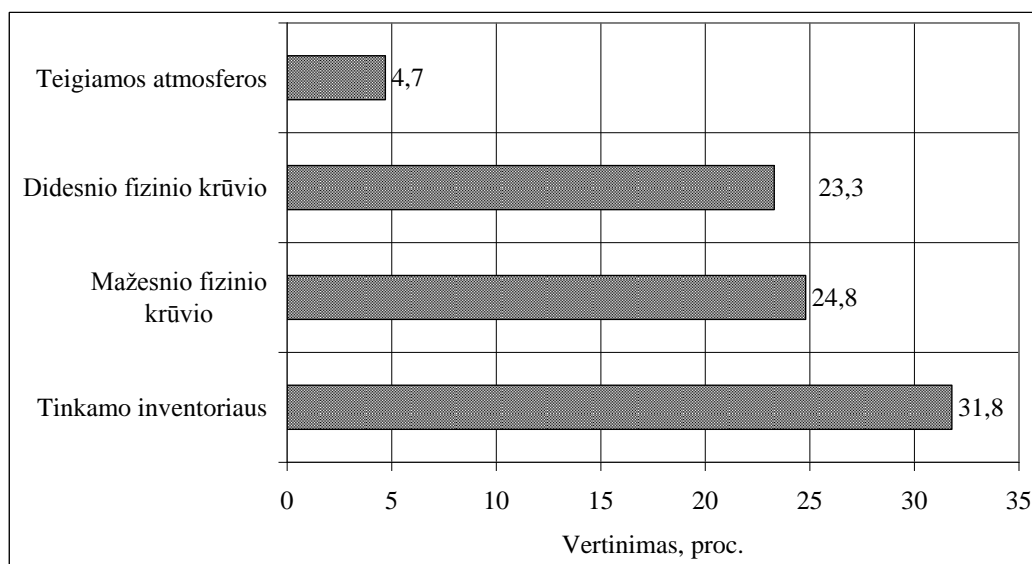
Mokinių taip pat buvo klausama, ar kūno kultūros pamokose įgyti įgūdžiai skatina juos mankštintis. Daugiau kaip du trečdaliai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių (70,2 proc.) atsakė teigiamai, 21,4 proc. nurodė, kad taip atsitinka tik kartais. Tik mažiau nei dešimtadalis (8,4 proc.) mokinių teigė, jog kūno kultūros pamokose įgyti įgūdžiai kasdieniniame gyvenime nėra naudingi ir neskatina domėtis sportu ir užsiimti fizinio aktyvumo veikla.

Analizuojant požiūrį į kūno kultūros pamokas taip pat svarbu nustatyti, kokius pamokų trūkumus respondentai išvelgia, todėl specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams buvo užduotas klausimas, ko jiems stinga kūno kultūros pamokose. Tyrimo rezultatai rodo (žr. 12 pav.), jog beveik trečdaliui mokinių atrodo, kad kūno kultūros pamokose nepakanka specialaus sportinio

inventoriaus. Tą pačią problemą akcentavo ir kūno kultūros mokytojai nurodydami, su kokiais sunkumais susiduria ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus. Beveik ketvirtadalis vaikų nurodo, kad kūno kultūros pamokose galėtų būti mažesnis fizinis krūvis, tačiau beveik tiek pat jų norėtų, kad krūvis būtų didesnis. Tai reiškia, kad kūno kultūros mokytojai turėtų labiau atsižvelgti į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių poreikius ir daugiau dėmesio skirti ugdymo procesui individualizuoti. Bet patys pedagogai nurodo, kad būtent šioje srityje jiems stinga žinių, tad gauti tyrimo rezultatai paaiškina vieni kitus.

Tik maža dalis mokinių (4,7 proc.) nurodo, kad kūno kultūros pamokų metu jiems trūksta teigiamos atmosferos. Vadinasi, sportuodami mokiniai jaučiasi gerai, yra priimami bendraamžių, patenkinti vertinimais ir kūno kultūros pamokomis.

12 pav. SUP turinčių, mokinių kūno kultūros pamokų trūkumų vertinimas, proc. (n = 132)

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių dalyvauja kūno kultūros pamokose, daugumai jų šios pamokos patinka. Tik pusė jų įgytus įgūdžius kūno kultūros pamokose perkelia į kasdieninę veiklą ir supranta fizinės veiklos naudą žmogaus sveikatai (pvz.: mankština savarankiškai, lanko įvairius sporto būrelius ir pan.).

2. 6. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ir kūno kultūros mokytojų santykių analizė

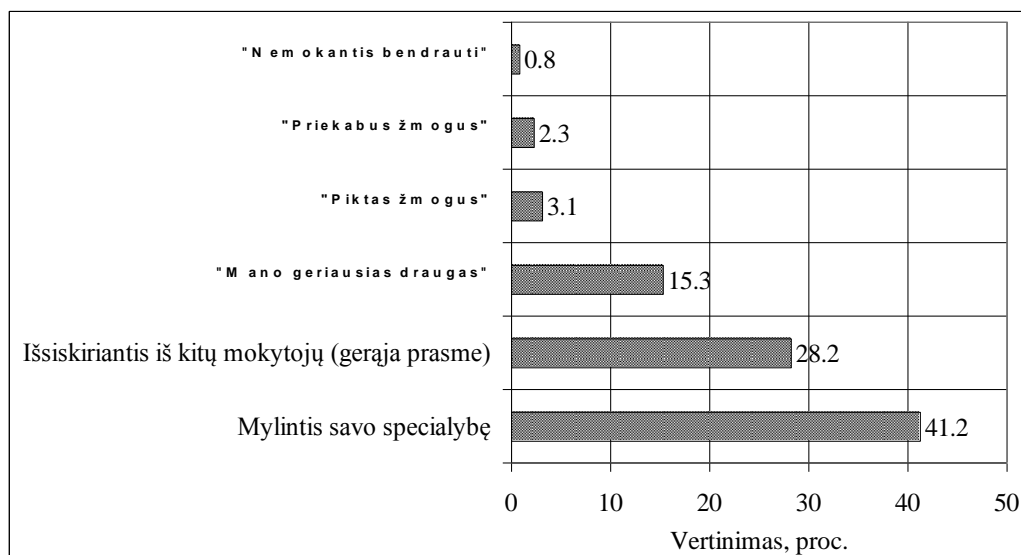
Kalbant apie mokytojų pasirengimą dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais svarbus vaidmuo tenka ir tarpusavio bendravimui ir bendradarbiavimui. Tai yra kita ugdymo proceso pusė, kuri didžia dalimi nulemia mokinių požiūrį į skirtingas pamokas, jų mokymosi motyvaciją ir tuo pačiu mokymosi rezultatus. Todėl pirmiausia specialiųjų ugdymosi

poreikių turintys mokiniai buvo paprašyti įvertinti bendravimą su kūno kultūros mokytoju pamokos metu. Dauguma mokinių (94,0 proc.) nurodė, kad jų vertinimas teigiamas, 3,0 proc. savo ir mokytojų bendravimą įvertino neigiamai, o dar 3,0 proc. pasirinko atsakymą „kita“. Vadinasi, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai palaiko pozityvius santykius su kūno kultūros mokytojais.

Mokinių taip pat buvo paprašyta įvertinti, kokį žmogų kūno kultūros mokytojuje jie išvelgia. Jiems buvo pateikti 7 apibūdinimai ir paprašyta pasirinkti vieną. Gauti prioritetine tvarka rezultatai pateikti (žr. 13 pav.). Tyrimo duomenys rodo, kad beveik keturi iš dešimties vaikų nurodo, kad pats tinkamiausias apibūdinimas kūno kultūros mokytojui yra žmogus, mylintis savo specialybę. Tai leidžia daryti prielaidą, kad kūno kultūros yra atsidavę savo darbui, didžiuojasi jį dirbdami, propaguoja sveikos gyvensenos nuostatas ir deklaruoja meilę sportui. Toks atsidavimas yra sveikintinas, nes dažnai užkrečia moksleivius sekti paskui mokytoją ir sportuoti. Tai įrodo, kad mokytojo deklaruojamos ir propaguojamos vertybės nesiskiria, todėl nekyla įvairių dviprasmybių, kuomet viena mokoma, o visai kita daroma. Tik mylintys savo specialybę mokytojai gali „uždegti“ kitus mokinius meile savo mokomam dalykui.

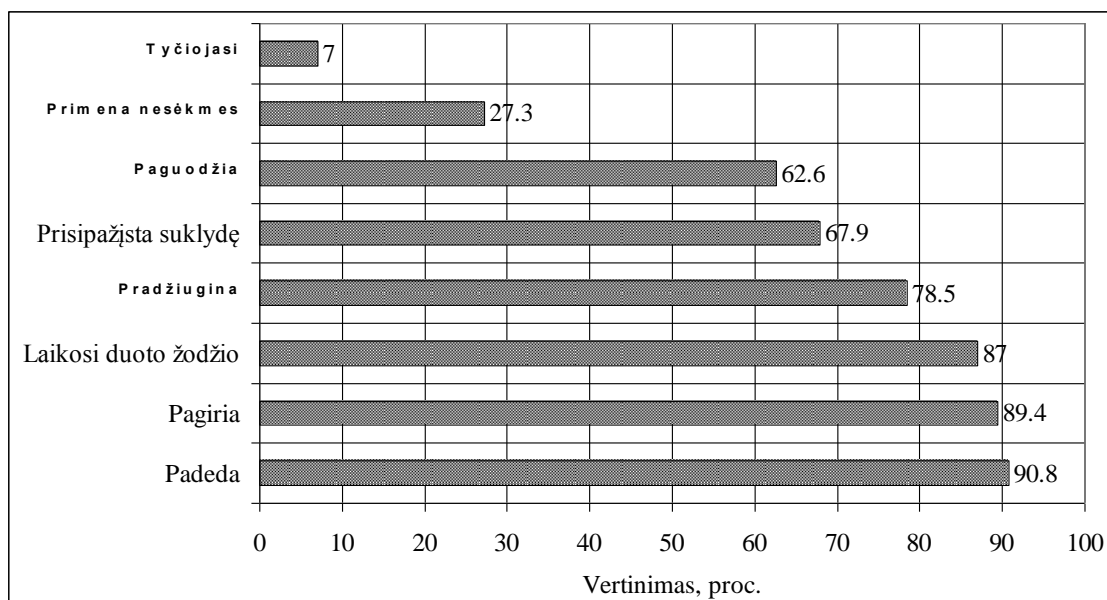
Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad daugiau nei ketvirtadalis mokinių kūno kultūros mokytoją laiko išskirtiniu mokytoju, gerąja prasme. Vadinasi, kūno kultūros mokytojai kelia vaikams susižavėjimą. Kadangi šių mokytojų darbo pobūdis skiriasi, nes nereikia mokyti teorinių dalykų, versti skaityti ar skaičiuoti, mąstyti – jų veikla paremta fiziniu darbu, koordinacijos gerinimu, atsipalaidavimu po įtemptos mokslo dienos. Dažniausiai kūno kultūros mokytojai pakankamai gerai vertina moksleivius, neretai įvertina ne tik pasiekimus, bet ir pastangas, ką kitų dalykų mokytojams padaryti kur kas sunkiau. Taigi, kūno kultūros mokytojas natūraliai išsiskiria iš kitų pedagogų, tačiau labai svarbu, kad šiuos skirtumus mato ir įvertina jų ugdytiniai.

Beveik septintadalis specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių nurodo, kad kūno kultūros mokytojas yra geriausias jų draugas, o tai reiškia, kad pedagogai sugeba palaikyti glaudžius santykius su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais. Toks įvertinimas neabejotinai gali būti perdėtas, tačiau kontaktas su vyresniu asmeniu, jo palaikymas ir draugystė yra labai svarbi. Džiugu tai, kad mažuma mokinių kūno kultūros mokytoją mato kaip piktą, priekabų ir bendravimo įgūdžių neturintį asmenį. Tai leidžia daryti prielaidą, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams patinka ne tik kūno kultūros pamokos, bet ir jas vedantys pedagogai.

13 pav. Teiginiai apibūdinantys kūno kultūros mokytoją (SUP turinčių mokinių požiūriu), proc. (n = 132)

Mokiniam taip pat buvo užduotas klausimas apie tai, kokius bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius kūno kultūros mokytojų darbe jie išvelgia, t.y. ar mokytojas jiems padeda, juos pradžiugina, paguodžia, pagiria, primena jiems ankstesnes jų klaidas, prisipažįsta suklydęs, laikosi duoto žodžio, kokiais būdais tyčiojasi, jei iš viso tai daro. Iš gautų tyrimo duomenų matyti (žr. 14 pav.), kad kūno kultūros mokytojai daugelio specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių turi gerus bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius – jie padeda mokiniams ir juos pradžiugina, kai kas nors nesiseka, pagiria už pasiekimus pamokose, tęsi savo duotus pažadus, taip pat pakankamai dažnai prisipažįsta, jei būna neteisūs, paguodžia mokinius, kai šiems nepavyksta atlikti pratimų ar užduočių. Tik kiek daugiau nei ketvirtadalis mokinių nurodo, kad mokytojai jiems primena anksčiau patirtas nesėkmes, o mažiau nei dešimtadalis patiria mokytojų patyčias. Kaip rodo tyrimo duomenys, tie kūno kultūros mokytojai, kurie tyčiojasi iš mokinių, dažniau naudoja fizinės patyčias (40 proc.) – „duoda sprigtą“, „nusuka ausį“, o 26,7 proc. jų prasivardžiuoja arba kitaip verbaliai užgaulioja specialiųjų poreikių turinčius mokinius.

14 pav. Kūno kultūros mokytojų bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių vertinimas SUP turinčių mokinių požiūriu, proc. (n = 132)

Iš gautų tyrimo rezultatų galima teigti, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių nuomonė apie kūno kultūros mokytojų turimus bendravimo ir bendradarbiavimo yra itin pozityvūs: jie šių pedagogų darbą vertina teigiamai, mokytoją apibūdina kaip specialistą, atsidavusį savo darbui, kuris dažniausiai visais įmanomais būdais palaiko vaikus ir jiems padeda pasiekti pasitenkinimą sportu ir kūno kultūros pamokomis.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams kūno kultūros mokytojai turi skirti daugiau dėmesio ir pritaikyti fizinį krūvį prie jų turimų gebėjimų, todėl iškyla papildomų sunkumų, kurių nėra dirbant su tokių poreikių neturinčiais vaikais. Jie negeba atlikti tam tikrų pratimų, greitai orientuotis ir judėti, turi silpniau išvystytus fizinius gebėjimus. Masiliauskas (2011), atlikęs tyrimą, savo disertacijoje pabrėžia, jog kūno kultūros mokytojo profesinės pozicijos raiškos rodo, kad pedagogas padeda mokiniams mokytis ir mokosi kartu. Tai reiškia, kad jo profesinė pozicija yra mokinių dalykinės – kūno kultūros – pozicijos ir jos raidos veiksnys.

Nustatyta, kad 55,3 proc. kūno kultūros mokytojų, dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, patiria sunkumų kūno kultūros pamokose. 62,1 proc. apklaustųjų kūno kultūros mokytojų mano, kad šiems vaikams būtų geriau ugdytis specializuotoje ugdymo įstaigoje. Toks požiūris statistiškai reikšmingai būdingesnis vyresnio amžiaus pedagogams. Iš vienos pusės, tai rodo jų nepritariamą šių vaikų integruotam ugdymui, iš kitos, - jų nepasirengimą darbui su specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniais. Turinio analizės duomenys parodė, kad kūno kultūros mokytojams daugiausia sunkumų kyla ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius dėl mokinių motyvacijos stokos, individualaus dėmesio reikalavimo, „noro simuluoti“, ribotų šių vaikų fizinių galimybių, metodinės literatūros ir reikiamo inventoriaus

trūkumo, kitų klasės mokinių požiūrio į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius kūno kultūros pamokose ir mokymo turinio individualizavimo.

Apie pusė dalyvavusių tyrime respondentų mano, kad jie turi pakankamai žinių apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą, tačiau jiems trūksta informacijos apie ugdymo turinio individualizavimą. Savo bendravimo ir bendradarbiavimo su ugdytiniais įgūdžius jie vertina aukštai. Daugelį darbe kylančių sunkumų kūno kultūros mokytojai stengiasi išspręsti taikydami individualius ugdymo metodus. Daugelis jų po darbo užsiima nepamokine fizine veikla, tačiau tik trečdalis į ją įtraukia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius ir laiko šią veiklą prasminga.

Dauguma tyrime dalyvavusių specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių turi teigiamą požiūrį į kūno kultūros pamokas: šios pamokos jiems patinka, jie jose noriai dalyvauja. Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, kūno kultūros mokytojų bendravimą ir bendradarbiavimą vertina teigiamai. Mokytoją jie apibūdina kaip atsidavusį savo darbui specialistą, kuris dažniausiai visais įmanomais būdais palaiko vaikus ir jiems padeda pasiekti pasitenkinimą kūno kultūros pamokomis. Lyginant su įprastinės raidos mokiniais Bagdonienės (2005) daktaro disertacijoje, išryškėjo taip pat, teigiamas požiūris į kūno kultūros pamokas, jog mokiniams svarbu geras bendravimas su mokytoju, mokytojo gebėjimas sudominti mokinius pamokos metu.

Išvados

1. Literatūros analizė rodo, kad yra pakankamai darbų, nurodančių kūno kultūros reikšmę vaikų raidai, tačiau trūksta tyrimų ir juos apibendrinančių darbų apie šių pamokų svarbą specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams.
2. Tiriant kūno kultūros mokytojų patiriamus sunkumus dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais nustatyta, kad daugiau kaip pusei respondentų kyla sunkumų. Du trečdaliai apklaustųjų kūno kultūros mokytojų mano, kad šiems vaikams būtų geriau ugdytis specializuotoje ugdymo įstaigoje. Toks požiūris statistiškai reikšmingai būdingesnis vyresnio amžiaus pedagogams. Iš vienos pusės, tai rodo jų nepritarimą šių vaikų integruotam ugdymui, iš kitos, - jų nepasirengimą darbui su specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniais. Kūno kultūros mokytojams daugiausia sunkumų kyla ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius dėl mokinių motyvacijos stokos, individualaus dėmesio reikalavimo, ribotų šių vaikų fizinių galimybių, metodinės literatūros ir reikiamo inventoriaus trūkumo, kitų klasės mokinių požiūrio į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius kūno kultūros pamokose ir mokymo turinio individualizavimo.
3. Apie pusė dalyvavusių tyrime kūno kultūros mokytojų mano, kad jie turi pakankamai žinių apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą, tačiau jiems trūksta informacijos apie ugdymo turinio individualizavimą. Savo bendravimo ir bendradarbiavimo su ugdytiniais įgūdžius jie vertina gana aukštai. Daugelį darbe kylančių sunkumų kūno kultūros mokytojai stengiasi išspręsti taikydami individualius ugdymo metodus. Daugelis jų po darbo užsiima nepamokine fizine veikla, tačiau tik trečdalis į ją įtraukia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius ir vertina šią veiklą prasmingą.
4. Dauguma tyrime dalyvavusių specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių turi teigiamą požiūrį į kūno kultūros pamokas: šios pamokos jiems patinka, jie jose noriai dalyvauja.
5. Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, kūno kultūros mokytojų bendravimą ir bendradarbiavimą vertina teigiamai. Mokytoją jie apibūdina kaip atsidavusį savo darbui specialistą, kuris dažniausiai visais įmanomais būdais palaiko vaikus ir jiems padeda pasiekti pasitenkinimą kūno kultūros pamokomis.
6. Tyrimo hipotezė, kad kūno kultūros mokytojų pasirengimas dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais nėra pakankamas dėl mokymo turinio individualizavimo žinių trūkumo, pasitvirtino.

7. Tyrimo hipotezė, kad specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių požiūris į kūno kultūros pamokas yra daugiau neigiamas dėl ribotų savo galimybių ir patiriamų patyčių, nepasitvirtino.

Literatūra

1. Adamonienė, R. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai: vadovėlis aukštųjų mokyklų pedagoginio kryptingumo studentams, magistrantams, profesijos pedagogams*. Vilnius: Petro ofsetas.
2. Adaškevičienė, E. (2004). *Vaikų fizinės sveikatos ir kūno kultūros ugdymas: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
3. Adomaitienė, R. (2003). *Taikomoji neįgalųjų fizinė veikla*. Integruota mokslo ir studijų kryptis. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
4. Almonaitienė, J. (2006). *Bendravimo psichologija: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
5. Almonaitienė, J., Antinienė, D., Lekavičienė, R., ir kt. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma littera.
6. Ambrukaitis, J. (2004). Pedagogų nuomonė apie savo pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. *Specialusis ugdymas*, 2(11), 114-123. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ambrukaitis, J., Ruškus, J., Bagdonienė, V., Udrienė, G. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas*, 2(9), 61-72. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla.
8. Antinienė, D. (2002). *Psichologija studentui*. Priemonė aukštosioms mokykloms. Kaunas: Technologija.
9. Bagdonienė, L. (2005). *V ir VI klasių mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymo(si) dalyką ugdymas* (Nepublikuota daktaro disertacija, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005).
10. Bailey, R. (2006). Physical Education and Sport in Schools: A Review of Benefits and Outcomes. *Journal of School Health*, 76(8), 397 – 401.
11. Barkauskaitė, M., Grincevičienė, V., Indrašienė, V., Pūkinskaitė, R. (2001). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
12. Batutis, O., Kardelis, K. (2002). Teigiamo moksleivių požiūrio į fizinę saviugdą skatinimo veiksniai V klasėje. *Sporto mokslas*, 3 (29) 61–66. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
13. Bauman, S., Del Rio, A. (2006). Prservice Teacher's Responses to Bullying Scenraios Compraing Physical, Verbal, and Relational Bullying. *Journal of Educational Psychology*, 98, 219 – 221.
14. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.

15. Blauzdys V., Bagdonienė L. (2007). *Mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymosi dalyką ugdymas, didinant jo prasmingumą*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
16. Blauzdys, V. (1998). *Fizinio ugdymo kaitos kryptis ir situacija bendrojo lavinimo mokyklose*. Vilnius: Vilniaus pedagogikos institutas.
17. Blauzdys, V. (2001). *Darželinukų ir moksleivių fizinio ugdymo kaita: mokymo priemonė kūno kultūros specialybės studentams*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
18. Bobrova, L., Mackevičius, L., Norkus, S. (2004). *Specialiosios mokyklos kūno kultūros metodikos realizavimas pedagoginėje praktikoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
19. Dapkienė, S. (2006). *Mokomės vadovauti: į pagalbą mokiniui, ypač aktyvistui, lyderiui*. Panevėžys. Panevėžio spaustuvė.
20. *Dėl mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo* (2011). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404013&p_query=&p_tr2= (žiūrėta).
21. Doyal, L., Gough, I. (1991). *A Theory of Human Needs*. Basingstoke Macmillan.
22. Fejgin, N., Ephraty, N., Sira, D. B. (1995). Work environment and burnout of physical education teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 64–78.
23. Fominienė, V. (2007). *Kūno kultūros mokytojų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kaip mokinių požiūrio į kūno kultūros ugdymąsi determinantė*. Daktaro disertacija. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
24. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Grinienė, E., Bartašius, T. (2001). Sveikatą stiprinančios mokyklos paauglių fizinis pajėgumas. *Sporto mokslas*, 3 (25), p. 52-59. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
26. Gudonis, V., Šatkauskienė, R. (2012). Priekabiavimas prie V – IX klasių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių. *Pedagogika*, 100 – 110. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
27. Hallahan, D., P. Kauffman, J., M. (2003). *Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
28. Hardman, K. (2008). *Physical education in schools: a global perspective*. *Kinesiology*, 40, 5–28. <http://hrcak.srce.hr/file/39135> (žiūrėta 2012-12-10)

29. Hogenova, A. (2002). Physical Culture at the Beginning of the new millennium. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 2(43), 29 – 36. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
30. Jančiauskas, R. (2013). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose* (Nepublikuota daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas, 2013).
31. Jankauskienė, R. (2008). Lietuvos gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategija: kūno kultūra ar kūno kultas? *Medicina*, 44(5), 346–355. Kaunas. <http://medicina.kmu.lt/0805/0805-02l.pdf> (žiūrėta 2013-01-18).
32. Jovaiša, L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Studijų knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
33. Juškeliene, V. (2003). *Sveikata ir fizinis aktyvumas*. Vilnius. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
34. Kardelienė, L., Kardelis, K., Karanauskienė, D., Šukys, S. (2009). *Būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų identifikacijos: akademinė, sportinė ir profesinė*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
35. Kardelis, K., Kavaliauskas, S., Balzeris, V. (2001). Mokyklinė kūno kultūra: realijos ir kultūros pamokas. *Sporto mokslas*, 2(24), 55-62. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
36. Kirk, D. (2002). The social construction of the body in physical education and sport. *The sociology of sport and physical education*. 79 - 91. London and New York: RoutledgeFalmer.
37. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (2003). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=302313 (žiūrėta 2013-04-30).
38. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (2011). http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf (žiūrėta 2013-04-30).
39. Lipnevičienė, G., Augienė D. (2002). Būsimųjų pradinųjų klasių mokinių bendravimo kompetencijos ypatumai. *Pedagogika*. (p.133-138) Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
40. Malinauskas, R. (2010). *Taikomoji sporto psichologija: vadovėlis*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
41. Malinauskas, R., Malinauskienė, V. (2007). Sportuojančio jaunuolio psichikos sveikata ir vidinė darna. *Sveikatos mokslai*. 3, 638 – 936. Vilnius: UAB žurnalas "Sveikata".
42. Masiliauskas, D., (2011). *Kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos sąsajapamokoje* (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2011).

43. Medonis, A., Blauzdys, V. (2009). Mokinių požiūris į fizinį aktyvumą ir sveiką gyvenimą. *Sporto mokslas*, 4 (58), 44–50. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
44. Miškinis, K. (2000). *Kūno kultūros ir sporto specialistų rengimo tobulinimas*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
45. Motiejūnienė, E., Žadeikaitė, L. (2009). Kompetencijų ugdymas: iššūkiai ir galimybės. *Pedagogika*, 95, 86–92. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
46. Olweus D. (1991). *Bullying – victim problems among school children: basic facts and effects of a school based intervention programs*. In D.J. Pepler & K.H. Rubin (eds.) *Development and treatment of childhood aggression* (411 – 448). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
47. Olweus D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Oxford and Cambridge, MA: Blackwell Publisher.
48. *Pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Kūno kultūra*. (2008). http://www.smm.lt/ugdymas/docs/programos/10_Kuno_kultura.pdf (žiūrėta 2012 03 15).
49. *Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos. Specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui* (2010). <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/specialusis/BP%20pritaikymo%20rekomendacijos.pdf> (žiūrėta 2012-02-21)
50. Pellegrini A. D., Long J. D. (2002) A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259 – 280.
51. Povilaitis, R., Jasiulionė, J. S., Kurienė, A. (2007). *Kuriame mokyklą be patyčių*. Vilnius: Multiplex.
52. Rakauskienė, V., Kardelienė, L. (2009). Edukacinis konsultavimas – efektyvus metodas pedagoginės komunikacijos trikdžiams kūno kultūros pamokose spręsti. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (25), 163–168. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
53. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 78 - 82). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
54. Samsonienė, L. (2006). *Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
55. Sherrill, C. (1998) *Adapted physical activity, recreation and sport: Cross disciplinary and lifespan*. Dubuque, IA: Brown and Benchmark.
56. Stonkus, S. (2002). *Sporto terminų žodynas*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.

57. Šlušnytė, E. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ypatumai Kretingos rajono bendrojo lavinimo mokyklose. J. Ambrukaitis (Sud.), Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga (p.167-172). Šiauliai.
58. Tamošauskas, P. (2000). Humaniškai orientuotas studentų fizinis ugdymas. Monografija. Vilnius: Technika.
59. Targamadžė V., Valeckienė D. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokyklose samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 19, p. 159-171. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
60. Tijūnėlienė, O. (2002). Mokytojo dorybės kaip jo autoriteto raiška. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. <http://archive.minfolit.lt/arch/17001/17162.pdf> (žiūrėta 2013 02 20).
61. Trost, S. G. (2004). School physical education in the post-report era: an analysis from public health. *Journal of Teaching in Physical Education*, 23, 318–37.
62. Valeckienė D. (2007) Patyčių tarp bendraamžių prevencijos strategijų mokykloje analizė: užsienio šalių patirtis. *Tiltai* 4, 53-62. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
63. Viliūnienė, A., Volbekienė, V. (2004). *Kūno kultūros pamoka*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
64. Vilūnienė, A., Volbekienė, V. (2001). *Kūno kultūros pamoka*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
65. Williams, E. (2008). Patyčios mokyklose: faktai ir intervencija. Patyčių suvokimas įvairiose aplinkose. Pasiūlymas, kaip suvokti vidines ir išorines įtakas patyčioms ir kaip sujomis dirbti: tarptautinės konferencijos medžiaga (p. 62 – 66). Vilnius. http://www.vaikulinija.lt/files/konf_pranesimai_lt.pdf (žiūrėta 2013-03-15).

Sandra Ivanauskaitė

PREPAREDNESS OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS TO WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

The Master's Degree Thesis

Summary

The master degree thesis were made of theoretical analysis of children with special educational needs, physical education concepts, educational peculiarities and physical educational teachers preparation for work with students with special educational needs.

Questionnaire survey method was conducted with the aim – to reveal physical education teachers perceptions about their preparation to work with the students, who has special educational needs. The survey involved 132 students of 5-12 grade with special educational needs and 103 physical education teachers of comprehensive schools. Was made the statistical (descriptive frequencies, averages, student t-test criterion) data and content analysis.

In the empirical part investigated the difficulties, knowledge and skills of physical education teachers to work with the students with special educational needs and special needs student's attitude to physical education classes.

The most important empirical *conclusions*:

- The obtained results revealed that the main difficulties in student physical education are: students lack of motivation; students requires individual attention; limited physical abilities of the students; the lack of educational literature and inventory; the attitude of other children in the class to the kids with special educational needs; the individualization of educational content.
- Teachers of physical education assume, that they have enough knowledge about education of children with special needs, but there is not enough information about the individualization of educational content. The communication and cooperation skills between the teachers and the students are valued really high. The main difficulties met at work for teachers of physical education, are solved with individual methods of the teacher.
- Most of the students with special needs that participated in the survey have a possitive attitude to the physical education lessons: they enjoy and easily participates in the lessons. Students with special educational needs, has valued very positively the communication of the physical education teachers. They decribe the teacher as a devoted expert to his work, who supports the students in all possible ways and helps them in the physical education classes.
- The hypothesis was proved: that the preparation of physical education teachers is not sufficient to work with students, who has special educational needs, because of individualization of the teaching content and the lack of the knowledge.
- The hypothesis wasunconfirmed: that the attitude of the special education needs students is more negative to physical education classes due to their limited opportunities and bullying.

Keywords: students with special educational needs, physical education classes, education.

Priedai

Anketa kūno kultūros mokytojams

Gerbiama(s), mokytoja(u)

Esu Sandra Ivanauskaitė - Šiaulių universiteto, Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto magistrantūros studijų studentė. Šia anketa siekiama išsiaiškinti su kokiais sunkumais susiduria kūno kultūros mokytojai, dirbantys su mokiniais, turinčiais specialiuosius ugdymosi poreikius.

Anketa yra anoniminė (nereikia nurodyti vardo ir pavardės). Svarbi Jūsų nuomonė, požiūris, pedagoginė patirtis ugdant mokinius, turinčius specialiuosius ugdymosi poreikius.

Tinkamą atsakymą – pažymėkite X.

1. Jūsų lytis: 1.1. Mot. 1.2. Vyr.	2. Jūsų amžius: 2.1. Iki 30 m. 2.2. 30 - 40 m. 2.3. 40 - 50 m. 2.4. 50 - 60 m. 2.5. 61 m. ir daugiau	3. Jūsų pedagoginis darbo stažas: 3.1. Iki 10 m. 3.2. 10 - 20 m. 3.3. 20 - 30 m. 3.4. 30 - 40 m. 3.5. 41 m. ir daugiau
--	---	---

4. Kaip dažnai savo pamokos metu, Jūs:

		Niekada	Retai	Dažnai	Visada
4.1.	Stengiatės pradžiuginti savo mokinius	☐	☐	☐	☐
4.2.	Paguodžiate vaikus, kai jiems kas nors atsitinka	☐	☐	☐	☐
4.3.	Padedate vaikams, kai jiems nesiseka	☐	☐	☐	☐
4.4.	Pagiriate vaikus už pasiekimus pamokoje	☐	☐	☐	☐
4.5.	Primenate ankstesnes vaikų nesėkmes	☐	☐	☐	☐
4.6.	Prisipažįstate vaikams, kad suklydote	☐	☐	☐	☐
4.7.	Laikotės vaikams duoto žodžio	☐	☐	☐	☐

5. Ar Jums pakanka žinių dirbant su mokiniais turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių?

- 5.1. Visiškai pakanka
 5.2. Turbūt pakanka
 5.3. Turbūt nepakanka
 5.4. Tikrai nepakanka

6. Kaip dažnai susiduriate su šiais sunkumais, kūno kultūros pamokose, ugdydami vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių?

		Niekada	Retai	Dažnai	Visada
6.1.	Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams tenka skirti daugiau dėmesio	☐	☐	☐	☐
6.2.	Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, pamokos metu trukdo įprastinės raidos vaikų mokymuisi	☐	☐	☐	☐
6.3.	Kai kuriems specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams tenka individualizuoti mokymosi turinį	☐	☐	☐	☐
6.4.	Dėl individualaus darbo su šiais mokiniais dažnai pritrūksta laiko išdėstyti mokomąją medžiagą	☐	☐	☐	☐
6.5.	Kyla bendravimo problemų su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais	☐	☐	☐	☐
6.6.	Pastebimos bendraklasių neigiamos nuostatos į	☐	☐	☐	☐

	šiuos mokinius				
--	----------------	--	--	--	--

7. Kokie dar sunkumai kyla ugdant mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, kūno kultūros pamokose?

8. Kokių žinių jums trūksta darbe su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių bendrojo lavinimo mokykloje ?

		Niekada	Retai	Dažnai	Visada
8.1.	Informacijos kaip individualizuoti programas	☐	☐	☐	☐
8.2.	Trūksta psichologinių žinių	☐	☐	☐	☐
8.3.	Mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo problemos	☐	☐	☐	☐

9. Ar mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių apsunkina darbą pamokoje?

9.1. Taip

9.2. Ne

10. Ar pamokos metu ugdydami mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių gebate?

		Niekada	Retai	Dažnai	Visada
10.1	Įsijausti į vaiko išgyvenimus, jo vidinę būseną	☐	☐	☐	☐
10.2	Valdyti savo kartais atsirandančias neigiamas emocijas	☐	☐	☐	☐
10.3	Neprarasti savitvardos pamokos metu	☐	☐	☐	☐
10.4	Būti kantrus (i)	☐	☐	☐	☐

11. Kokius metodus dažniausiai taikote kūno kultūros pamokose užduotims atlikti ugdant mokinius turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių?

11.1. Frontaliuosius

11.2. Grupinius

11.3. Individualiuosius

11.5. Kitus (nurodyti).....

12. Jūsų nuomone, kokie tinkamiausi metodai dirbant su mokiniais turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių?

12.1. Frontalieji

12.2. Grupiniai

12.3. Individualieji

12.4. Kiti (nurodyti).....

13. Jūsų nuomone, kokią naudą teikia fizinio aktyvumo ugdymas mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių? (Pažymėkite 3 žemiau pateiktus variantus)

13.1. Fizinė veikla gerina psichinę savijautą

13.2. Mažina nerimą ir depresiją

13.3. Tobulina judėjimo ir atramos aparato funkcijas

13.4. Fiziniai pratimai mažina psichoemocinę įtampą

13.5. Reguliari fizinė veikla skatina mokinių darbingumą

13.6. Kita(nurodyti).....

14. Ar mokykloje vyksta popamokinės fizinio aktyvumo veiklos?

14.1. Taip

14.2. Ne

14.3. Kita.....

15. Ar Jūs dalyvaujate šioje popamokinėje veikloje? (Jei atsakėte į prieš tai pateiktą klausimą "Taip").

15.1. Taip

15.2. Ne

15.3.

Kita.....

16. Ar popamokinėje fizinio aktyvumo veikloje dalyvauja mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių?

16.1. Taip

16.2. Ne

16.3. Kartais

16.4.

Kita.....

17. Ar pasiteisina šių mokinių įtraukimas į popamokinę fizinę veiklą? (Jei atsakėte į prieš tai pateiktą klausimą "Taip").

17.1. Taip

17.2. Ne

17.3. Kartais

17.4.

Kita.....

18. Kas, Jūsų, nuomone padeda mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių aktyviai dalyvauti kūno kultūros pamokose?

18.1. Saugi aplinka

18.2. Individuali pedagogo pagalba mokiniui, užsiėmimo metu

18.3. Teigiamas psichologinis klimatas

18.4. Kita

(nurodykite).....

19. Kokių priemonių imatės pamokos metu, jei mokinys būna neklusnus, nesilaiko nurodymų? (nurodykite)

.....

20. Koku būdu gaunate informacijos apie mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymą?

20.1. Vykstate į seminarus

20.2. Dalinatės informacija su kolegomis

20.3. Bendradarbiaujate su kitais mokyklos specialistais

20.4. Savarankiškai studijujete metodinę literatūrą

20.5.

Kita.....

21. Kokioje ugdymo įstaigoje, Jūsų nuomone, geriau būtų ugdytis mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių?

21.1. Specializuotoje ugdymo įstaigoje

21.2. Bendrojo lavinimo mokykloje

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus

14. Ar kūno kultūros mokytojas (a) pamokose tau primena nesėkmes, jei tau nesisekė atlikti pratimo ar kitos užduoties?

14.1. Taip

14.2. Ne

15. Ar kūno kultūros mokytojas (a) pamokose prisipažįsta suklydęs?

15.1. Taip

15.2. Ne

16. Ar kūno kultūros mokytojas (a) pamokose laikosi duoto žodžio (tęsi pažadus)?

16.1. Taip

16.2. Ne

17. Mano kūno kultūros mokytojas yra: (pažymėk vieną variantą).

17.1. Mano geriausias draugas

17.2. Mylintis savo specialybę žmogus

17.4. Nemokantis bendrauti

17.5. Piktas žmogus

17.6. Priekabus žmogus

17.7. Labai skiriasi nuo kitų pedagogų (gerąja prasme)

17.8 Kita.....

18. Ko tau labiausiai trūksta kūno kultūros pamokose?

18.1. Teigiamos atmosferos pamokos metu

18.2. Tinkamo sporto inventorius

18.3. Mažesnio fizinio krūvio pamokos metu

18.4. Didesnio fizinio krūvio pamokos metu

18.5. Kita.....

19. Ar būna, kad kūno kultūros mokytojas pamokos metu iš tavęs tyčiojasi?

19.1. Taip

19.2. Ne

19.3. Kartais

20. Kaip mokytojas tyčiojasi kūno kultūros pamokos metu?(Jei atsakėte į 19 - tą klausimą "Taip" arba "Kartais", atsakykite, kaip pedagogas tyčiojasi)

20.1. Naudoja žodines patyčias (pravardžiuoja visos klasės akivaizdoje, grasina)

20.2. Naudoja fizines patyčias ("duoda sprigtą", "suką ausį", "spardo")

20.3. Kita.....

21. Ar kūno kultūros pamokų metu įgyti įgūdžiai, tave skatina mankštinti, sportuoti?

21.1. Taip

21.2. Ne

21.3. Kartais

19.4.

Kita.....

22. Kaip tu vertini savo bendravimą su kūno kultūros mokytoju pamokos metu?

22.1. Teigiamai

22.2. Neigiamai

22.3.

Kita.....

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus

Internetinės apkausos adresatai, kuriems buvo siunčiami prašymo laišakai su nuoroda į klausimyną

rejage@gmail.com, vidos.jankauskienes@gmail.com, inese@kf.kauko.lt, arnas76@gmail.com, ltnidap@gmail.com, vidute16@yahoo.com, info@ktim.lt, ja-ni-naa@hotmail.com, raimondas.zakrys@gmail.com, sendvaris@takas.lt, i.simonaitytesmokykla@gmail.com, sauliusm ikalauskas11@gmail.com, setkuviene@gmail.com, rastine@sietuvos.vilnius.lm.lt, rastine@tuskulenu.vilnius.lm.lt, zidikai.rastine@gmail.com, zidikai@takas.lt, ldkalgirdomokykla@erdves.lt, vgvvm@dgd.lt, direktorius@birzuausra.lt, birzai.ausra@mail.lt, palemonovm@palemonas.kaunas.lm.lt, atzalynovm@atzalynas.kaunas.lm.lt, lzd@delphi.lt, vidurine@buivydziai.vilniausr.lm.lt, lavmokvid@gmail.com, verdenemok@takas.lt, rukainiuvm@gmail.com, zujunu.vm@takas.lt, barmok@zebra.lt, avg.anyksciai@gmail.com, troskunu@takas.lt, svedasu.mokykla@takas.lt, svedasu.mokykla@takas.lt, traupis_mok@yahoo.com, kavarsko.vidurine@gmail.com, kurkliaidir@erdves.lt, versmes@gmail.com, mazvyda@takas.lt, vite5@takas.lt, bichtelena@mail.ru, joskaudas7@gmail.com, pajuriomokykla@takas.lt, smeltesm@gmail.com, auk@takas.lt, info@sdachas.lm.lt, endriejavm@takas.lt, gorkio.mokykla@gmail.com, minijam@mail.lt, sauletekis9@gmail.com, herman_suderman@takas.lt, senamiesciovm@mail.lt, renoldas@gmail.com, tirksliau.v.m@gmail.com, volkovasrolandas@gmail.com, soduvid@kli.lt, krakpagr@gmail.com, pavasariovm@takas.lt, samurai@mail.lt, jvareikis@takas.lt, mokruk@takas.lt, mokykla.uzusaliai@gmail.com, sveicarija@zebra.lt, zeimiai.mokykla@gmail.com, panoteriai@centras.lt, mokykla@barupe.jonava.lm.lt, juzintuvm@rokiskyje.lt, donatas.karaliunas@gmail.com, pandeliogimnazija@gmail.com, juodupe.gimnazija@gmail.com, tubeliog@yahoo.com, senamiescio.progimnazija@gmail.com, a8tania@gmail.com, irute.povilaitiene@gmail.com, jolanta.jjole@gmail.com, nijole@romuvos.rokiskis.mit.lt, ariogalos.gimnazija@raseiniai.lt, zaiginiopm@raseiniai.lt, rastine@saugos.silute.lm.lt, rastine@rusne.silute.lm.lt, lazdiu.mokykla@lazdijai.lt, sventezerio.mokykla@lazdijai.lt, kuciunu.mokykla@lazdijai.lt, fizzrus@gmail.com, n.civinskiene@gmail.com, vaidas.jasevicius@gmail.com, info@erzvilkas.lt, info@jnvmlt, z.stankunas@gmail.com, kumiteenceris@gmail.com, jurbarkas@gimnazija.w3.lt, visinskas@jvdm.lt, ruksniene@jvdm.lt, galvele@jvdm.lt, staniene@jvdm.lt, smalininkm@takas.lt, direktorius@sereda.w3.lt, jdc1@email.lt, tsaltinis@takas.lt, rastine@jovarai.taurage.lm.lt, juozaitienenator@gmail.com, zalgiriugimnazija.direktore@gmail.com, mokykla@mazvydas.taurage.lm.lt, mokykla@skaudvile.taurage.lm.lt, zygmok@zygaiciai.taurage.lm.lt, alantosvm@is.lt, videniskiupm@gmail.com, deimlina@gmail.com, vakaru7@gmail.com, animri@gmail.com, gprialgauskis@yahoo.com, alantosvm@is.lt, rastine@radvilu.vilnius.lm.lt, darius.zybailo@gmail.com, rrutkauskienes45@gmail.com, augustas.cetkauskas@gmail.com, rastine@jeruzale.vilnius.lm.lt, dtvarone.avm@gmail.com, saras_3@live.com, kmiezelis@gmail.com, r.juchnevicienes@gmail.com, rastine@daukanto.vilnius.lm.lt, rastine@gabijos.vilnius.lm.lt, pilenuvm@pilenai.kaunas.lm.lt, ausra@ausra.kaunas.lm.lt, aonute@mail.ru, rastine@zaliakalnis.kaunas.lm.lt, vileisiovm@vileisis.kaunas.lm.lt, raudgim@raudondvaris.lm.lt, mokytojams@yahoo.com, garliavosjonuciavidurine@yahoo.com, mokykla@buraco.kaunas.lm.lt, rasa.matuliuskaite10@gmail.com, inga@kyokushin.lt, plaukimas61@gmail.com, inese@kf.kauko.lt, arnas76@gmail.com, gimnazija@baptai.lm.lt, slienava@gmail.com, domeikavos.gimnazija@gmail.com, ezereliomokykla@gmail.com, kacerginesmokykla@gmail.com, lapium@gmail.com, mokykla@kulautuva.lm.lt, simonaityte.lina@gmail.com, rekyvam@splius.lt, salduves@takas.lt, info@geguziai.lt, gytariai@splius.lt, atzalynas@is.lt, kastonupm@gmail.com, mokykla@pabirzesvm.w3.lt, mokykla@silu.vilnius.lm.lt, marijampolio@gmail.com, kruonio.mokykla@kaisiadorys.lt,

v.morkunas@tjunaicio.kaisiadorys.lm.lt, zasliu.mokykla@kaisiadorys.lt,
paparciu.mokykla@kaisiadorys.lt, masilionis@centras.lt , info@atzalynas.net,
klov mok@gmail.com, jonasjuzaitis@gmail.com, ramunas.ruibys@gmail.com, dalia-
ru@hotmail.com, rubinas.povil@gmail.com, rastine@ryto.plunge.lm.lt, alsedziuvm@plunge.lt,
plusaugim@gmail.com, mokykla@taujenai.ukmerge.lm.lt, gimnazija@ziburys.sakiai.lm.lt,
rastine@kriukai.sakiai.lm.lt, rutasamajauskiene@gmail.com,
mindaugo.gimnazija.svnc@gmail.com, Svencioniu_vid_mokykla@svvm.w3.lt,
svencioneliu.progimnazija@gmail.com, giedre.gadliauskaite@gmail.com,
kamarauskaspaulius0@gmail.com, jurgiukas76@gmail.com, raguvosvm@erdves.lt,
naujamiestis@gmail.com, rastine.vedeja@gmail.com, darius.barauskis@jggimnazija.lt,
vidmantas.gecas@jggimnazija.lt, stasys.kurmis@jggimnazija.lt,
vitalija.saikaviciene@jggimnazija.lt, vytykb@gmail.com, irenalil123@gmail.com,
v.sejunas@blog.lt, rastine@joniskiogimnazija.lt, petrylavig@gmail.com, astute3@gmail.com,
m.s.progimnazija@slanciauskas.lt, vaizganto.gimnazija@gmail.com,
gimnazija@lizdeika.radviliskis.lt, info@grazinosmok.lt, mokykla@sidabravas.radviliskis.lm.lt ,
gimnazija@ignalina.lt, mokykla@vidiskiu.ignalina.lm.lt, kudabosm@ignalina.lt,
dukstovm@ignalina.lt, mokykla@dukstomokykla.lt, rastine@rytogimnazija.lt,
leipvmad@post.omnitel.net, sventosiosmokykla@gmail.com, sekretore@tts.lt,
gimnazija@info.lt, info@mosedis.lt

Kūno kultūros mokytojų patiriamų sunkumų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus turinio analizės rezultatai (išplėstinis variantas)

Kategorija (teiginių skaičius)	Subkategorija (teiginių skaičius)	Įrodantys teiginiai (respondento eilės numeris)
Problemų nebuvimas (16)	Sunkumų nebuvimas (13)	<p>„Su visais sunkumais susitvarkoma“ (24)</p> <p>„Pakankamai turiu žinių apie šių mokinių ugdymą, nes nuolat tobulinu savo žinias įvairiuose seminaruose, studijuoju literatūrą“ (13)</p> <p>„Aš turiu dabar vieną mergaitę su individualizuota programa, bet su ja problemų neturiu“ (9)</p> <p>„Nekyla dažniausiai“ (31)</p> <p>„Sunkumų ugdant šiuos mokinius nekyla“ (43)</p> <p>„Nekyla“ (1, 10, 20, 48)</p> <p>„Nekyla jokių sunkumų“ (77)</p> <p>„Nėra“ (80)</p> <p>„Sunkumų neiškyla“ (82)</p> <p>„Jokių sunkumų“ (102)</p>
	Itin mažas SUP mokinių skaičius (3)	<p>„Tokių mokinių pas mus mažai mūsų dalyke, jeigu yra jie dažniau būna atleisti visai nuo kūno kultūros pamokų“ (9)</p> <p>„Turiu tik vieną spec. poreikių mokinį“ (43)</p> <p>„Mūsų gimnazijoje tokių nelabai yra“ (83)</p>
Santykiai su bendraklasiais (6)	Kitų mokinių saugumas (2)	<p>„Užtikrinti visų mokinių saugumą“ (12)</p> <p>„Žiūrint, kokie tie spec. poreikiai. Agresyvumas, pykčio protrūkis, savikontrolės neturėjimas kelia pavojų visai klasei ir mokytojui. Mokytojas turi būti akylus, viskam pasiruošęs“ (76)</p>
	Bendravimo klasėje problemos (4)	<p>„Tai trukdo kitiems mokiniams“ (3)</p> <p>„Kartais sudėtinga organizuoti bendrą veiklą, kad tokie vaikai nesijaustų išskirti iš grupės“ (60)</p> <p>„Dažniausiai būna labai silpna koordinacija, todėl vaikai mėgsta pasijuokti“ (72)</p> <p>„Bendravimas su bendraamžiais“ (73)</p>
Vaikų elgesys (10)	Dėmesio reikalavimas (4)	<p>„Jiems daug laiko reikia skirti, kiti vaikai lieka be dėmesio, a tų vaikų dauguma“ (22)</p> <p>„Dažnai reikia daugiau dėmesio skirti spec. poreikių mokiniams“ (12)</p> <p>„Lengviau su tais mokiniams, kurie turi fizinę negalią. Su protiškaitei neįgaliais labai sunku. Jie reikalauja išskirtinio dėmesio visur ir visada“ (3)</p> <p>„Tokie mokiniai reikalauja daugiau dėmesio, todėl kartais nukenčia laiko atžvilgiu kita mokinių grupė“ (63)</p>
	Simuliacijos kūno kultūros pamokose (2)	<p>„Simuliuoja“ (18)</p> <p>„Tokie mokiniai kartais naudojami savo padėtimi, kad išvengtų jiems nepatinkančių veiklų“ (60)</p>
	Motyvacijos stoka (4)	<p>„Nenori“ (18)</p> <p>„Dažnai jiems yra neįdomu“ (3)</p> <p>„Dažnai būna, kad atėjęs į naują mokyklą mokinys su spec. poreikiais yra nemotyvuotas lankyti kūno kultūros pamokų. Todėl sunkumai kyla juos naujai motyvuoti“ (81)</p> <p>„Pasitaiko nenoras dalyvauti pamokose“ (97)</p>
Metodinės informacijos ir reikalingos	Metodinės literatūros stoka (3)	<p>„Metodinių nurodymų, literatūros, konkretaus darbo pavyzdžių“ (41)</p> <p>„Metodinių leidinių trūkumas, konkrečių pavyzdžių“ (46)</p>

infrastruktūros stoka (8)		„Trūksta metodinės literatūros“ (59)
	Metodinių priemonių stoka (2)	„Trūksta reikiamų mokymo priemonių...“ (44) „Metodinių priemonių“ (45) „Trūksta specialaus inventoriaus, priemonių“ (19) „Spec. inventoriaus stoka, bazė“ (30) „Trūksta inventoriaus“ (59) „Neturiu reikiamo inventoriaus“ (62) „Trūksta inventoriaus (spec.)“ (93)
	Patalpų nepritaikymas (3)	„Patalpų pritaikymas“ (30) „Neturiu laisvo-apsaugoto ploto jiems sportuoti, kad kiti žaidžiantys vaikai jų neužgautų žaisdami su kamuoliais“ (62) „Trūksta atskiro ploto“ (93)
Mokinių ribotos galimybės (7)	Ribotos mokinių mąstymo galimybės (2)	„Ne visada supranta žaidimo taisykles“ (3) „Suvokimo stoka“ (33)
	Ribotos mokinių fizinės galimybės (1)	„Mokinio fizinės ypatybės“ (33) „Nespėja“ (18) „Dėl specialiųjų poreikių ne visada pavyksta įgyvendinti užsibrėžtus pamokos tikslus, dažnai neišpildomas pamokos planas iki galo“ (25)
	Kai kurios mokinių asmenybės savybės (4)	„Gėdinasi“ (18) „Tokie vaikai kartais yra labai nedrąsus. Juos reikia ilgiau įkalbinėti atlikti pratimus“ (58) „Sunkumų yra jei vaikas labai uždaras“ (78) „Patys turėtų būti aktyvesni, drąsesni, daugiau pasitikintys“ (100)
Ugdymo turinio individualizavimas (3)		„Spec. poreikių mokiniams vėl skirtingas užduotis reikia duoti, kenčia pamokos kokybė, nes nebeįmanoma normaliai sukontroliuoti užduočių atlikimą“ (66). „Sunku individualizuoti medžiagą komandinėse sporto šakose (krepšinis, tinklinis, futbolas, estafetės ir.t.t.)“ (85) „Reikia duoti spec. užduotis, išmokinti kaip teisingai atlikti pratimą, tai užima laiko“ (96)
Pavieniai atsakymai (5)		„Sunku įvardinti, daug kas priklauso nuo situacijos, nuo pačių vaikų“ (32) „Pas kai kuriuos pamokose iškyla visokių problemų“ (12) „Nėra sudaromos mokykloje atskiros grupės spec. poreikių vaikams, kad galėtų dirbti grupėje tik spec. poreikių vaikai“ (17) „Nekeliu per daug reikalavimų tokiems mokiniams, o stengiuosi atrasti ir pasidžiaugti tuo ką jie gali atlikti“ (74) „Sunku dirbti kokybiškai, ypač vyresnėse klasėse, nes berniukai nėra atskirti nuo mergaičių. Vyresnėse klasėse mergaitėms dėl fiziologinių skirtumų būtina skirti atskirą krūvį. Pirmiausia reikėtų atskirti berniukus nuo mergaičių nors nuo aštuntos klasės, darbo kokybė ir kūno kultūros nauda būtų labai ženkliai matoma“ (66)

Kūno kultūros mokytojų patiriamų naudojamų netinkamo elgesio prevencijos būdų turinio analizė (išplėstinis variantas)

Kategorija (teiginių skaičius)	Subkategorija (teiginių skaičius)	Įrodantys teiginiai (respondento eilės numeris)
Manipulavimas mėgstama veikla (5)	Leidimas užsiimti mėgstama veikla (2)	„Leidžiu pasirinkti norimą veiklą“ (27) „Tokiems vaikams reikia leisti užsiimti ta veikla ar sporto šaka, kuri jam pačiam yra priimtina“ (76)
	Mėgstamos veiklos ribojimas (3)	„Jei kartojasi nuolatiniai nepaklusnumai, yra išbraukiamas iš įvairių ekskursijų ir popamokinių išvykų“ (25) „Draudimas anksčiau baigti pamoką ir užsiimti norima veikla“ (25) „Didžiausia bausmė, kai pasakau, kad nepriimsiu į sporto būrelį ir negalės dalyvauti varžybose už mokyklą“ (9)
Žodiniai ramavimo būdai (12)	Sudrausminimas (7)	„Jei būna momentų, kad tampa nevaldomi, sudrausminu“ (10) „Sudrausminu“ (32, 81) „Prašymu laikytis drausmės“ (41) „Sudrausminimas“ (82, 87) „Žodžiu sudrausminimas“ (102)
	Taisyklių priminimas (3)	„Mokiniai žino taisykles, kurias sukuria rugsėjo pradžioje, pasirašo ir turi laikytis, jeigu kartais būna neklusnūs, pirmiausia perspėju, jeigu ir toliau negali susikaupti, duodu raštu parašyti taisykles“ (9) „Primenamos mokinio taisyklės. Mes turime savo pamokos taisykles, kurių privalo laikytis mokiniai“ (51) „Primenamos pareigos ir atsakomybės mokykloje“ (60)
	Nuraminimas (2)	„Nuraminu“ (76) „Raminam“ (98)
Individuali veikla (46)	Individualios užduotys (7)	„Ieškau tokių veiklų, kurios sudomintų toki mokinį“ (8) „Mokiniui skiriu individualias užduotis“ (27) „Stengiamės kaip nors sudominti...“ (44) „Skiriu ramias, individualias užduotis“ (59) „Individuali veikla“ (62) „Pasiūlau kitos veiklos“ (76) „Keičiu užduotį“ (85)
	Pokalbis (28)	„Individualus pokalbis“ (7, 56, 57, 101) „Vienu sakiniu neatsakysi, dažniausiai individualaus sprendimo, psichologinių“ (12) „Ramus pokalbis“ (36) „Individualus pokalbis su mokiniu“ (39, 48) „Stengiuosi ramiu pokalbiu“ (41) „Pokalbis“ (42, 64, 86, 99, 103) „Pokalbis su mokiniu“ (45) „Ramus pokalbis su mokiniu“ (46) „Pasikviečiu individualiam pokalbiui“ (54) „Individualiai kalbamės“ (58) „Pasikalbama individualiai“ (60) „Kalbamės“ (70) „Kalbu ir bandau įrodyti“ (72). „Tiesiog pasikalbu“ (76) „Vyksta pokalbis tarp mokytojo ir vaiko“ (78) „Pokalbis su juo“ (79) „Individualūs pokalbiai su mokiniais“ (80) „Pokalbis su juo individualiai“ (89) „Pasikalbu“ (97) „Pakalbama“ (98)
	Situacijos	„Išsamiai aiškinu susiklosčiusią situaciją“ (23)

	išsiaiškinimas (6)	<p>„Aiškinamės priežastis, kodėl taip elgiasi“ (58)</p> <p>„Bandau išsiaiškinti kodėl jis taip elgiasi“ (61)</p> <p>„Išsiaiškinti priežastis, kodėl“ (88)</p> <p>„Išsiaiškinu priežastis“ (97)</p> <p>„Išsiaiškinti kodėl taip vyksta, kokios to priežastys, tik po to sprendžiu, kaip elgtis“ (100)</p>
	Motyvavimas veiklai(5)	<p>„Paaiškinimas“ (42)</p> <p>„Stengiuosi paaiškinti, kad taip elgtis nedera ir kodėl“ (66)</p> <p>„Bandau susitarti“ (67)</p> <p>„Stengiuosi išaiškinti vieno ar kito dalyko esmę ir prasmę (kodėl darome tai, kokia nauda, ko siekiame)“ (74)</p> <p>„Iteigiū, kad tai jam patiks ir bus reikalinga, suteiks daug džiaugsmo“ (76)</p>
Veiklos nutraukimas (9)	Draudimas dalyvauti pamokoje (4)	<p>„Tiesiog nebeleidžiu dalyvauti pamokoje“ (2)</p> <p>„Kraštutiniu atveju baudžiu, neleidžiu žaisti, po to pagal situaciją...“ (12)</p> <p>„Neleidžiu kurį laiką dalyvauti pamokoje“ (19)</p> <p>„Neleidžiu visai dalyvauti tolesnėje pamokos dalyje, stebi nuo suoliuko“ (52)</p>
	Sodinimas ant suoliuko (5)	<p>„Sodinu ant suoliuko, kol nusiramins“ (2)</p> <p>„Sodinu ant suoliuko, kad stebėtų pamoką“ (17)</p> <p>„Sodinu ant suolo“ (19)</p> <p>„Leidžiu atsisėsti, pailsėti, nusiraminti“ (61)</p> <p>„Prašymas sėstis ant suolo“ (62)</p>
Bausmių taikymas (12)	Fizinės bausmės (4)	<p>„Papildomi popamokiniai užsiėmimai“ (1)</p> <p>„Skiriu specialias užduotis“ (73)</p> <p>„Skiriu tam tikras bausmes. Daugiausia grįstas fiziniu pagrindu“ (75)</p> <p>„Mušu su lazda“ (6)</p>
	Verbalinės bausmės (5)	<p>„Baruosi“ (63)</p> <p>„Pasakau moralą, bet dažniausiai tokie nebūna neklusnūs“ (77)</p> <p>„Pastaba“ (62)</p> <p>„Pastaba žodžiu“ (69)</p> <p>„Pastabas“ (96)</p>
	Atitinkamas vertinimas (3)	<p>„Mes turim kaupiamą pažymių sistemą, rašai "D" raidę, paskui turi įtaka pažymiui“ (22)</p> <p>„Atitinkamai vertinu (balais) už atliktą darbą“ (63)</p> <p>„Tam yra vertinimas“ (93)</p>
Bendradarbiavimas sprendžiant problemą (5)	Tėvų informavimas (2)	<p>„Individualūs pokalbiai su jų tėvais“ (80)</p> <p>„Informuoju tėvus“ (96)</p>
	Pedagogų informavimas (2)	<p>„Individualūs pokalbiai su kolegomis“ (80)</p> <p>„Informuoju klasės auklėtoją“ (81)</p>
	Specialistų įtraukimas (1)	<p>„Psichologo pagalba. Bet tai būna retai“ (51)</p>
Nekonkretūs atsakymai (6)	<p>„Stengiuosi naudoti tokias priemones, kurios nepakenktų vaikui“ (28)</p> <p>„Netradicinių metodų taikymas“ (30)</p> <p>„Įvairių“ (37)</p> <p>„Auklėjamųjų“ (24)</p> <p>„Priklauso nuo situacijos“ (20)</p> <p>„Nereikia naudoti jokių drastiškų priemonių“ (31)</p>	
Pavieniai atsakymai (3)	<p>„Neklusnių, nedrausmingų įtraukimas į pamokos organizavimą“ (30)</p> <p>„Dažniausiai nekreipiu dėmesio“ (10)</p> <p>„Kurį laiką būnu šalia, jeigu įmanoma, dirbu kartu“ (3)</p>	
Sunkumų nebuvimas (4)	<p>„Su mokiniais sieja labai geras ryšys, kol kas nekyla jokių sunkumų“ (13)</p> <p>„Netenka naudoti jokių priemonių“ (38)</p> <p>„Tokių mokinių neturiu, visi per pamoką paklusnūs, laikosi mokytojo nurodymų“ (43)</p> <p>„Nepasitaikė taip“ (55)</p>	